

Tony Booth i Mel Ainscow

INDEKS INKLUZIVNOSTI

Promicanje učenja i sudjelovanja u školama

Zenica, 2008.

Indeks inkluzivnosti: Promicanje učenja i sudjelovanja u školama

Naslov originala: Index for Inclusion: developing learning and participation in schools

Tony Booth i Mel Ainscow

obrada i produkcija za CSIE

Mark Vaughan

Copyright © 2002 CSIE

Izdavač originala: CSIE - Centar za izučavanje inkluzivnoga obrazovanja

New Redland Building, Coldharbour Lane, Frenchay, Bristol BS16 1QU, UK.

Tel: +44 117 328 4007, www.csie.org.uk

Prvo izdanje: ožujak 2000.

Drugo, dopunjeno izdanje: rujan 2002.

Izdavač adaptiranog priručnika na hrvatskom jeziku: Pedagoški zavod Zenica

Adaptirano za uporabu u Bosni i Hercegovini:

Save the Children UK, program u Bosni i Hercegovini, ožujak 2008.

Tisak: Tiskara *Fojnica*, Fojnica

Naklada: 250

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

371.311.5:376.1-056.26

BOOTH, Tony

Indeks inkluzivnosti: promicanje učenja i
sudjelovanja u školama / Tony Booth i Mel Ainscow.

- Zenica: Pedagoški zavod, 2008. – 103 str.:
graf. Prikazi; 30 cm

Prijevod djela: Index for inclusion

ISBN 978-9958-9022-1-5

1. Ainscow, Mel

COBISS.BH-ID 16841478

KAZALO:

I. Dio.....	4
Inkluzivni pristup promicanju škole	4
Dobrodošli u Indeks inkluzivnosti.....	4
Ključni pojmovi: razvijanje jezika inkluzije.....	6
Okvir za procjenu: dimenzije i oblasti.....	10
Materijal za procjenu: pokazatelji i pitanja.....	13
Proces uporabe Indeksa.....	14
Indeks u uporabi.....	15
Kakvim se rezultatima mogu nadati škole?	15
II. Dio	16
Proces korištenja Indeksa	16
Faza 1. : Početak rada s Indeksom.....	19
Faza 2. : Procjena postojećeg stanja u školi.....	26
Faza 3. : Kreiranje promicanja inkluzivnoga školskog plana	33
Faza 4. : Provedba prioriteta.....	35
Faza 5. : Praćenje i procjena rada s Indeksom	38
III. Dio.....	41
Pokazatelji i tvrdnje	41
Popis pokazatelja.....	41
Pokazatelji s pojašnjavajućim tvrdnjama.....	41
IV. Dio.....	91
ZAKLJUČAK I UPITNICI.....	91
V. Dio	103
Dodatna literatura.....	103

I. Dio

Inkluzivni pristup promicanju škole

Dobrodošli u Indeks inkluzivnosti

Indeks je sredstvo potpore inkluzivnom promicanju škola. To je sveobuhvatni dokument koji svakome može pomoći da utvrdi koji su sljedeći koraci u promicanju škole u kojoj radi. Ovi materijali osmišljeni su tako da se oslanjaju na sveukupnost znanja i iskustava koja ljudi imaju u svom praktičnom radu. Oni predstavljaju poticaj i potporu promicanju škole, bez obzira na mišljenja koliko je ona trenutačno „inkluzivna“.

Inkluzija se najčešće povezuje s učenicima ometenim u razvoju ili onima koji imaju „posebne obrazovne potrebe“. Međutim, u Indeksu se inkluzija odnosi na obrazovanje sve djece i mladih ljudi. Indeks nudi školama poticajan i koristan proces samoprocjene i promicanja, koji počiva na mišljenjima zaposlenika, školske uprave, učenika, roditelja/staratelja, kao i drugih članova lokalne zajednice. On uključuje detaljno proučavanje načina na koje se mogu smanjiti prepreke za učenje i sudjelovanje svih učenika u školi.

Indeks nije nikakva dodatna inicijativa, već način za promicanje škola sukladno inkluzivnim vrijednostima. To nije alternativa za poboljšanje uspjeha, već način da se do uspjeha dođe na način koji će stvoriti odnose zasnovane na suradnji i promicati ozračje za nastavu i učenje. Pridržavajući se vrijednosti i uvjeta za predavanje i učenje, Indeks može znatno pomoći trajnom napretku i promicanju škola. Ovaj dokument podupire pristup učenju, u kojem učenici aktivno sudjeluju, povezujući ono što uče sa sopstvenim iskustvom. To je praktični dokument koji pokazuje što inkluzija znači za sve vidove školskoga života: u školskim zbornicama, učionicama i školskome dvorištu.

Indeks je rezultat trogodišnjega rada koji se odvijao uz pomoć tima nastavnika, roditelja, školskih uprava, istraživača i predstavnika organizacija za djecu ometenu u razvoju, koji imaju veliko iskustvo u poticanju promicanja inkluzivnoga razvoja škola. Prva verzija poslužila je kao pilot-projekt u šest osnovnih i srednjih škola, a onda je izmijenjena verzija procijenjena detaljnim ispitivanjem akcionog programa u sedamnaest škola u okviru četiri lokalna ureda za obrazovanje (LEA) u Engleskoj. Škole su zaključile da im je materijal pomogao u prepoznavanju određenih pitanja na kojima treba raditi, a inače bi im, možda, promakla, i da to primijene u praksi. Također su dali prijedloge za, eventualno, promicanje i poboljšanje materijala. Prva tiskana verzija izašla je u ožujku 2000. i Ministarstvo za obrazovanje podijelilo je besplatne primjerke svim osnovnim, srednjim i specijalnim školama i LEA uredima u Engleskoj.

Indeks je za inkluziju u Bosni i Hercegovini primijenjen u šest (6) škola. U ovom izdanju integrirana su iskustva stečena pri provedbi Indeksa u BiH, uz prilagodbu jezika Indeksa i sadržaja trenutačnoj društveno-političkoj situaciji u BiH.

Primjena Indeksa na različite načine

Nema „pravog“ načina za primjenu Indeksa. U **II. Dijelu** opisuje samo jedan od načina. On pretpostavlja da je Proces primjene Indeksa počeo i da se vodi u okviru pojedinačnih škola. Međutim, mnoge škole su za početak rada s Indeksom rado prihvatile potporu od nekoga tko već ima iskustvo u njegovoj primjeni. U nekim oblastima pojedine škole rade zajedno, ali i sa savjetnicima iz pedagoških zavoda, ministarstava obrazovanja, osobljem općinskih službi za socijalnu djelatnost, predstavnicima centara za socijalni rad, itd. Oni su zaključili da im takva organizacija daje dodatni poticaj za daljnji rad.

II. Dio napisan je tako, kao da je od samog početka namjera bila da se Indeks i rad na inkluziji povežu s postojećim procesom razvojnoga planiranja. Neke škole počinju od manjih koraka, primjerice, koristeći materijal za podizanje razine svijesti nastavnika i školske uprave o inkluziji. To kasnije može voditi detaljnijem radu na građenju inkluzivnoga okruženja. Drugi koriste neke dijelove Indeksa za poboljšanje uvjeta i odnosa među nastavnicima u školi, prije nego što se uopće usmjere na nastavu i učenje. Indeks su koristili i nastavnici za planiranje individualnoga ili skupnoga istraživanja u školi. Svaki način primjene je ispravan ukoliko promiče svijest o inkluziji i vodi ka brojnijem sudjelovanju učenika u školskim i izvanškolskim aktivnostima.

Sadržaj Indeksa

Indeks čine četiri elementa:

Ključni pojmovi

- podržati razmišljanje o inkluzivnom promicanju škole

Okvir za procjenu: dimenzije i oblasti

- uobličiti pristup procjeni i promicanju rada škola

Materijal za procjenu: pokazatelji i pitanja

- omogućiti detaljan pregled i procjenu svih aspekata škole i pomoći da se odrede i provedu prioritete za uvođenje promjena

Inkluzivni proces

- osigurati da proces procjene, planiranja promjena i provedbe planova u praksi sam po sebi bude inkluzivan.

Ključni pojmovi: razvijanje jezika inkluzije

Ključni pojmovi Indeksa su „*inkluzija*“, „*prepreke za učenje i sudjelovanje*“, „*resursi za potporu učenju i sudjelovanju*“ i „*potpora različitostima*“. Ovi pojmovi predstavljaju bit razmišljanja i razgovora o promicanju inkluzivnoga obrazovanja.

Inkluzija

Svatko ima svoje viđenje jedne tako složene ideje, kao što je inkluzija. Dimenzije, oblasti, pokazatelji i pitanja, pružaju sve detaljniji uvid u tu ideju. Mnogi su zaključili da im je pojam inkluzije postao jasniji pošto su imali prigodu pregledati ovaj materijal.

Neke ideje koje predstavljaju viđenje inkluzije u okviru Indeksa rezimirane su u Tabeli 1. Inkluzija podrazumijeva pozitivnu promjenu. To je jedan beskrajn proces stalnoga porasta učenja i sudjelovanja svih učenika, ideal kojem škole mogu težiti, ali koji nikada nije u potpunosti ostvaren. Inkluzija zaživljava čim počne proces rasta sudjelovanja. Inkluzivna škola se trajno razvija i ide naprijed.

Tabela 1. Inkluzija u obrazovanju

Inkluzija u obrazovanju obuhvata:

- jednako uvažavanje svih učenika i zaposlenika;
- povećanje sudjelovanja učenika u životu škole, vezano za kulturu, nastavnom planu i programu, školskoj zajednici i smanjenje njihova isključivanja iz njih;
- promjenu školske kulture, politike i prakse, kako bi se odgovorilo na različitosti učenika u lokalnoj zajednici;
- smanjivanje prepreka za učenje i sudjelovanje svih učenika, ne samo onih ometenih u razvoju ili s posebnim obrazovnim potrebama;
- učenje iz pokušaja da se prevaziđu prepreke za pristup i sudjelovanje određenih učenika, kako bi se napravile promjene za dobrobit učenika na jednom širem planu;
- gledanje na različitosti među učenicima, kao na resurse za potporu učenju, a ne probleme koji se moraju rješavati;
- priznavanje prava učenika na obrazovanje u lokalnoj zajednici;
- promicanje rada škole za djelatnike škole i za učenike;
- isticanje uloge škole u izgradnji lokalne zajednice i razvijanju vrijednosti, kao i u povećanju postignuća u svim oblastima rada i života;
- njegovanje odnosa uzajamne potpore između škola i svih društvenih subjekata;
- prihvatanje da je inkluzija u obrazovanju jedan vid inkluzije u društvo.

Sudjelovanje znači učenje s drugima i suradnju u iskustvima zajedničkoga učenja. Ono zahtijeva aktivno angažiranje u učenju i iznošenje osobnoga doživljaja obrazovanja. Uz to, sudjelovanje podrazumijeva da se svaki učenik primjećuje, prihvata i uvažava onakav kakav jeste.

Razvijanje inkluzije obuhvata smanjivanje svih pritisaka koji vode isključivanju, uključujući i „disciplinsko isključivanje“, zbog kršenja školskih pravila. To se odnosi na sve one privremene ili dugotrajnije pritiske koji stoje na putu potpunog sudjelovanja. Oni mogu biti rezultat teškoća koje netko ima u odnosima s drugim osobama ili sa gradivom, ili osjećanja da vas nitko ne uvažava. Inkluzija znači smanjivanje *svih* prepreka u obrazovanju za *sve* učenike.

Inkluzija počinje priznavanjem razlika između učenika. Izgradnja inkluzivnih pristupa nastavi i učenju poštuje takve razlike i zasniva se na njima. To može unijeti značajne promjene u ono što se dešava u učionici, školskoj zbornici, školskom dvorištu, kao i odnose sa roditeljima/starateljima. Da bismo uključili bilo koje dijete ili mladog čovjeka u obrazovanje, moramo imati u vidu kompletnu ličnost. To se često može zapostaviti kada je inkluzija usmjerena samo na jedan aspekt učenika, kao što je neki njegov „nedostatak“, posebna potreba (primjerice, da uči bosanski/srpski/hrvatski kao dopunski jezik). Pritisci koji vode isključivanju koje trpi dijete s poteškoćama u razvoju mogu biti prvenstveno usmjereni na njegovo podrijetlo ili do njih može doći zato što gradivo ne obuhvata njegova interesovanja. Djeca kojima bosanski/srpski/hrvatski nije materinski jezik, mogu imati osjećaj da su izmještena iz svoje kulture, ili su možda nedavno doživjela neku traumu. Ali naša promišljanja ne smiju biti stereotipna. Ponekad ta djeca imaju više zajedničkoga, čak i kada su takve stvari u pitanju, s onom djecom u školi kojoj je bosanski/srpski/hrvatski materinski jezik, nego s učenicima kojima nije.

Rad na prepoznavanju i smanjivanju teškoća za jednog učenika može biti koristan mnogim drugim učenicima, čije učenje u početku nije posebno zabrinjavalo. Ovo je jedan od načina na koji razlike između učenika u interesovanjima, vještinama, znanjima, podrijetlu, materinskom jeziku, sposobnostima ili nedostacima, mogu biti resursi za potporu učenju.

Učenici se i dalje isključuju iz redovitoga obrazovanja zato što imaju neki nedostatak ili je procijenjeno da imaju „intelektualne smetnje“. Odgovarajući zakoni, zakonske regulative i pravilnici koji reguliraju inkluzivno obrazovanje i posebne obrazovne potrebe trebali bi onemogućiti takva isključivanja. Takvi zakoni priznaju da je redovito obrazovanje ponekad „blokirano“ zbog „trivijalnih i neprikladnih“ razloga. Kada roditelji to žele, škole i obrazovane vlasti obvezne su, po zakonu, učiniti sve što je u njihovoj moći kako bi osigurali da dijete s preprekom za učenje i sudjelovanje u obrazovnome procesu, pohađa redovitu školu i da sudjeluje u njenim aktivnostima. Međutim, time se ne postiže priznavanje prava djeteta na obrazovanje u lokalnoj redovitoj školi.

Inkluzija znači da škole pružaju potporu i budu poticajne i za djelatnike u školstvu, i za učenike. Ona znači razvijanje zajednica koje potiču i poštuju svoja ostvarenja. Ali, inkluzija znači i razvijanje zajednice u jednom širem smislu. Škole mogu surađivati s drugim ustanovama i zajednicama, kako bi promicale obrazovne mogućnosti i socijalne uvjete u svojoj lokalnoj zajednici.

Prepreke za učenje i sudjelovanje

U Indeksu, „prepreke za učenje i sudjelovanje“ predstavljaju alternativu sintagmi „posebnih obrazovnih potreba“. Ideja da teškoće u obrazovanju mogu biti prevaziđene tako što će neka djeca biti identificirana kao djeca s „posebnim obrazovnim potrebama“ prilično je manjkava. Ona stavlja *etiketu* koja može dovesti do smanjenih očekivanja, skrenuti pozornost s teškoća koje su iskusili drugi učenici bez *etikete* i s izvora teškoća koji leže u međuljudskim odnosima, kulturi, školskom programu, pristupu nastavi i učenju, školskom ustroju i politici. To doprinosi rasipanju napora koje škole ulažu kako bi odgovorile na razlike među učenicima grupiranim u različite kategorije (kao, primjerice: „s posebnim obrazovnim potrebama“, „bosanski/srpski/hrvatski kao nematerinski jezik“, „etničke manjine“, „nadareni i talentirani“).

Sintagma - prepreka za učenje i sudjelovanje - može se iskoristiti za usmjeravanje pozornosti na ono što treba učiniti da bi se promicalo obrazovanje za svako dijete. Učenici nailaze na teškoće kada se suoče s *preprekama za učenje i sudjelovanje*. Prepreke se mogu pojaviti u svakom vidu funkcioniranja škole, kao i zajednicama, i u lokalnoj i nacionalnoj politici. Prepreke također nastaju iz interakcije između učenika i onoga što i kako uče.

Iako jezik „posebnih obrazovnih potreba“ može biti prepreka za promicanje inkluzivne prakse u školama, on ostaje dio kulturološkoga okvira i politike svih škola i utječe na razne aktivnosti. Koristi se u pisanim mišljenjima o „posebnim obrazovnim potrebama“, u prepoznavanju teškoća kod učenika u *Pravilniku za rad sa djecom s posebnim obrazovnim potrebama*, u primjeni *Individualnih obrazovnih planova* i informacijama koje škola pruža radi razmatranja svojih troškova za „posebne obrazovne potrebe“.

Prelazak na drugačiji način razmišljanja o teškoćama u obrazovanju stvara jednu složenu situaciju, jer zbog određenih stvari moramo raditi s postojećim jezikom. Oni koji usvoje alternativne pojmove zaključuju da oni pomažu da se otvore nove mogućnosti za prepoznavanje i prevazilaženje teškoća u školama.

Resursi potpore učenju i sudjelovanju

Smanjivanje prepreka za učenje i sudjelovanje obuhvata pokretanje svih postojećih resursa koji postoje u školi i u okviru njenih zajednica. Uvijek postoji više resursa potpore učenju i sudjelovanju nego što se trenutačno koriste u bilo kojem okruženju. Resursi nisu samo novac. Kao i prepreke, i oni se mogu naći u svim aspektima školskoga funkcioniranja: u učenicima, roditeljima/starateljima, zajednicama, nastavnicima; u promjenama školske kulture, politike i prakse. Resursi u samim učenicima, u njihovoj sposobnosti da usmjere sopstveno učenje i podrže jedni druge u učenju, znaju biti posebno neiskorišteni, isto kao i mogućnosti nastavnika da podrže i pomognu jedni drugima u profesionalnom promicanju. Postoji bogato iskustvo u školama o tome što sprečava učenje i sudjelovanje učenika, znanje koje nije do kraja iskorišteno. Indeks pomaže školama da iskoriste ovo znanje u cilju poticanja školskoga promicanja.

Tabela 2. daje skupinu pitanja koja mogu biti korisna u razmišljanju o postojećem znanju o školskoj kulturi, politici i praksi.

Tabela 2. Osvrt na prepreke i resurse u školi

- Koje su prepreke za učenje i sudjelovanje?
- Tko se susreće s preprekama za učenje i sudjelovanje?
- Kako umanjiti prepreke za učenje i sudjelovanje?
- Koji su dostupni resursi za prevazilaženje prepreka za učenje i sudjelovanje?
- Kako mogu mobilizirati dodatne resurse potpore učenju i sudjelovanju?

Potpورا različitostima

Kada se smatra da su poteškoće izazvane „posebnim obrazovnim potrebama“ djece i mladih ljudi, prirodno je pomisliti da bi potpora u angažiranju dodatnih ljudi bila da rade s određenim pojedincima. Indeks gleda na pojam „potpore“ u mnogo širem smislu podrazumijevajući pod time *sve aktivnosti koje povećavaju sposobnost škole da odgovori na različitosti prisutne među učenicima*. Pružanje potpore pojedincima je samo dio pokušaja da se poveća sudjelovanje svih učenika. Potpora se pruža i kada nastavnik planira nastavni sat imajući u vidu sve učenike, prihvatajući njihove različite polazne osnove, iskustva i načine učenja, ili kada učenici pomažu jedni drugima u radu na satu ili u učenju. Kada su nastavne aktivnosti tako osmišljene da podržavaju sudjelovanje svih učenika, potreba za individualnom potporom se smanjuje. Isto tako, iskustvo individualne potpore može voditi ka povećanju aktivnoga, neovisnoga učenja, kao što može doprinijeti poboljšanju nastave za širu skupinu učenika. Potpora je dio cjelokupnoga nastavnog procesa i uključeno je kompletno osoblje u školi.

Socijalni model obrazovnih teškoća i ometenosti

Uporaba sintagme „prepreke za učenje i sudjelovanje“ za teškoće s kojima se učenik suočava, umjesto sintagme „posebne obrazovne potrebe“, dio je socijalnoga modela obrazovnih teškoća i ometenosti. Nasuprot njemu je medicinski model u kojem se teškoće u učenju vide kao posljedica individualnoga nedostatka ili ometenosti djeteta. Prema socijalnom modelu, prepreke za učenje i sudjelovanje mogu postojati u prirodi ambijenta ili proizilaziti iz međusobnog odnosa učenika i njihova okruženja: ljudi, školske politike, institucija, kulture, socijalnih i ekonomskih uvjeta, koji utječu na njihov život.

Razne vrste ometenosti su prepreka za sudjelovanje u nastavi i aktivnostima za učenike s oštećenjima ili kroničnim oboljenjima. One mogu nastati u okruženju ili kombinacijom diskriminacijskih stavova, postupaka, kulture, politike i službene prakse, kada su u pitanju oštećenja, bol ili kronične bolesti. Ometenost se može definirati kao dugoročno „ograničenje fizičke, intelektualne ili senzorne funkcije“. Budući da škole ne mogu mnogo

učiniti da riješe problem smetnje, one mogu znatno umanjiti ometenost koju proizvode diskriminacijski stavovi i postupci, kao i institucionalne prepreke.

Institucionalna diskriminacija

Institucionalna je diskriminacija ukorijenjena u samoj kulturi i utječe na način doživljavanja drugih ljudi i reagiranja na njih, uključujući i to kako se biraju ljudi za neko zaposlenje. Institucionalna diskriminacija je mnogo prisutnija nego rasizam. Ona uključuje načine na koje institucije mogu da diskriminiraju ljude zbog njihova spola, ometenosti, socijalnoga podrijetla, nacionalnosti, seksualne opredijeljenosti. To jeste prepreka za sudjelovanje, i u oblasti obrazovanja može spriječiti učenje. Budući da je ljudima mnogo poznatija priča o rasizmu ili seksizmu, nego o ometenosti, nisu svjesni koliko ljudi i institucija sudjeluje u stvaranju ometenosti. Rasizam, seksizam, snobizam, homofobije i ometenosti, imaju zajednički korijen u netoleranciji prema različitostima i zlorabi moći kako bi se stvorile i podržale nejednakosti. Promicanje inkluzivnih škola može uvesti ljude u bolan proces preispitivanja sopstvenih diskriminacijskih stavova i ponašanja.

Okvir za procjenu: dimenzije i oblasti

Inkluzija i isključivanje izučavaju se preko tri međusobno povezane dimenzije promicanja škole: stvaranje inkluzivne kulture, kreiranje inkluzivne politike i razvijanje inkluzivne prakse (vidi sliku 3.). Ove su dimenzije izabrane da usmjeravaju razmišljanje o promjeni škole. Iskustva s Indeksom ukazuju na to da se one smatraju, u vrlo širokom smislu, važnim elementima za pravljenje planova promicanja škole.

Slika 3. Tri dimenzije Indeksa

Ove su dimenzije neophodne za promicanje inkluzije u školi. Svaki plan za promjenu škole mora voditi računa o sve tri dimenzije zajedno. Međutim, dimenzija „stvaranje inkluzivne kulture“ stavljena je namjerno u osnovu trokuta. Dugo se nije posvećivalo dovoljno

pozornosti mogućnostima koje imaju školske kulture da pomognu ili uspore unapređujuće planove za nastavu i učenje. Oni se, ipak, nalaze u središtu promicanja škole. Promicanje zajedničkih inkluzivnih vrijednosti i odnosa uzajamne suradnje, može dovesti do promjena u ostalim dimenzijama. Novouposleni zaposlenici i novoprimiteljni učenici, mogu podržati i provesti promjenu politike i prakse upravo putem inkluzivne kulture škole.

Svaka je dimenzija podijeljena na dvije oblasti, kako bi se dalje usmjerila pozornost na ono što je neophodno uraditi da bi se promicalo učenje i sudjelovanje u školi. Dimenzije i oblasti prikazane su u Tabeli 4. Zajedno, one čine *okvir za procjenu*, potreban za izradu školskoga razvojnog plana i mogu se koristiti kao zasebne stavke u tom planu. Uz ovakav okvir, škole mogu pratiti svoj razvoj u svakoj od spomenutih oblasti.

Tabela 4. Dimenzije i oblasti Indeksa

DIMENZIJA A Stvaranje inkluzivne kulture

Oblast A.1. Izgradnja zajednice

Oblast A.2. Uspostava inkluzivnih vrijednosti

Ova dimenzija vodi stvaranju sigurne, poticajne zajednice, koja prihvata i surađuje, u kojoj se svako uvažava, i koja je temelj za najveća ostvarenja svih članova zajednice. Ona razvija zajedničke inkluzivne vrijednosti, koje se prenose svim novim zaposlenicima, učenicima, roditeljima/starateljima i članovima školske uprave. Načela i vrijednosti inkluzivne školske kulture usmjeravaju odlučivanje o školskoj politici i o svakom trenutku prakse u učionicama, tako da školski razvoj postane kontinuiran proces.

DIMENZIJA B Kreiranje inkluzivne politike

Oblast B.1. Stvoriti školu za sve

Oblast B.2. Organiziranje potpore različitostima

Ova dimenzija osigurava da inkluzija prožima sve školske planove. Školska politika potiče sudjelovanje učenika i osoblja u školi od trenutka njihova dolaska u školu, dopire do svih učenika u lokalnoj zajednici i umanjuje pritiske koji vode isključivanju pojedinaca. Cjelokupna politika podrazumijeva jasne strategije za promjene. Potporom se smatraju sve aktivnosti koje povećavaju sposobnost škole da odgovori na različitosti među učenicima. Svi oblici potpore razvijeni su prema inkluzivnim načelima i objedinjeni u zajedničkom razvojnom okviru.

DIMENZIJA C Promicanje inkluzivne prakse

Oblast C.1. Organiziranje učenja

Oblast C.2. Mobilizacija resursa

Ova dimenzija razvija školsku praksu koja odražava inkluzivnu kulturu i politiku škole. Nastavni su sati osmišljeni imajući u vidu različitosti među učenicima. Učenici se potiču da aktivno sudjeluju u svim aspektima svoga obrazovanja, koje se oslanja na njihovo znanje i iskustvo izvan škole. Osoblje u školi identificira materijalne resurse, resurse u sebi i svojim kolegama, učenicima, roditeljima/starateljima i u lokalnim zajednicama, koji mogu mobilizirati i iskoristiti se za potporu učenju i sudjelovanju.

Materijal za procjenu: pokazatelji i pitanja

Svaka oblast sadrži između 5 i 11 pokazatelja inkluzije. To su iskazi koji pokazuju aspiracije s kojima se može usporediti postojeće stanje kako bi se utvrdio prioritet za promicanje. Svaki predstavlja važan aspekt školskoga funkcioniranja, mada se nekada važnost neke teme (primjerice, nacionalnost, spol ili smetnja u razvoju), vidi po tome što je prisutna u svim pokazateljima zajedno.

Značenje svakog pokazatelja inkluzije razjašnjeno je nizom pitanja. Pitanja koja prate svaki pokazatelj pomažu da se odredi njegovo značenje na način koji omogućava školama da ga detaljno prouče. Ona potiču i navode na razmišljanja o određenom pokazatelju inkluzije otkrivajući postojeća znanja i iskustva o školi. Pored toga, ova pitanja izoštravaju procjenu postojećega stanja u školi, osiguravaju dodatne ideje za planiranje daljnjeg promicanja i služe kao kriterij za praćenje i procjenu promicanja. Događa se često da tek kada se ljudi detaljno pozabave pitanjima, shvate, zapravo, praktičan značaj Indeksa. Na kraju svake skupine pitanja nalazi se poziv za nova pitanja. Očekuje se da zaposlenici u svakoj školi naprave svoju verziju pokazatelja, prilagođavajući i mijenjajući postojeća pitanja i dodajući svoja.

Neki pokazatelji i pitanja odnose se na stvari za koje su zajedno odgovorne škole i lokalne društvene zajednice, kao, primjerice, pristup školskoj zgradi, mišljenja o „posebnim obrazovnim potrebama“ i politika prijama u škole. Nadamo se da će škole i obrazovne vlasti raditi konstruktivno zajedno, kako bi napravili i utvrdili građevinske planove, proceduru za razvojna izvješća i prijamnu politiku, koje će potaknuti sve učenike iz lokalne zajednice da sudjeluju u radu svoje škole i njenim aktivnostima.

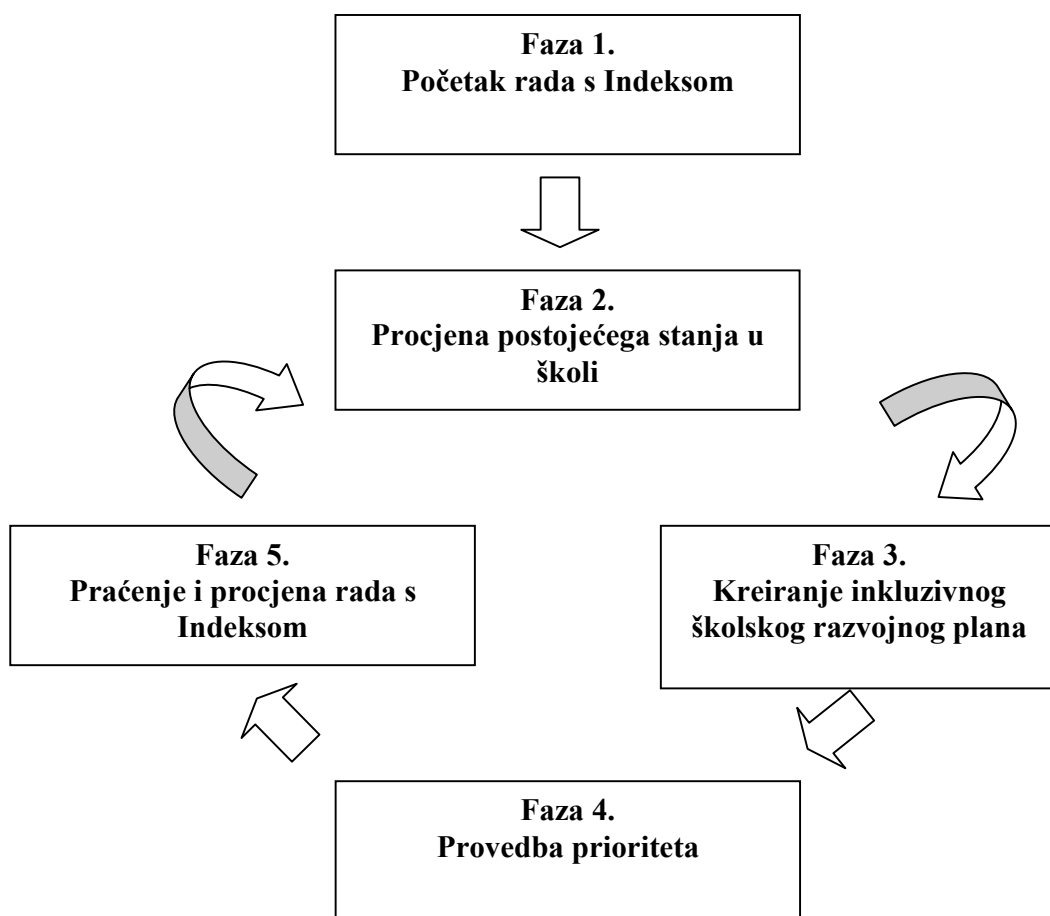
U nekim školama osoblje i školska uprava mogu odlučiti da se ne bave svim pokazateljima inkluzije, nego da se usmjere prema pokazateljima, koji predstavljaju najveće prepreke za učenje i sudjelovanje učenika. Očekuje se da škole odgovore na različite načine i prilagode ove materijale sopstvenim uvjetima. Međutim, prilagođavanje pokazatelja ne treba prihvatiti ako se ono predlaže samo zato što neki pokazatelj ili pitanje nameće, u biti neugodno, preispitivanje stavova i prakse.

U nekim se školama pokazatelji i pitanja, možda, neće primijeniti zbog karaktera škole. Škole koje pohađaju samo učenici jednoga spola i škole vjerske orijentacije, nisu ustrojene tako da uključe sve učenike iz svoje lokalne zajednice. Pored toga, zaposlenici u tim školama često žele planirati inkluzivni razvoj svojih škola i možda žele prilagoditi pokazatelje i pitanja, tako da odgovaraju njihovim ciljevima. Oni podliježu istim uvjetima za inkluzivne promjene, kao i druge škole. Kada je Indeks prvi put tiskan, nitko nije pretpostavljao da će se koristiti za poticanje promicanja specijalnih škola. Međutim, nekoliko specijalnih škola ga je koristilo da bi otkrilo ograničenja za sudjelovanje učenika i osoblja u školama.

Proces korištenja Indeksa

Proces korištenja Indeksa može sam po sebi doprinijeti promicanju inkluzije. Podrazumijeva se zajednička, detaljna procjena samih sebe, koja donosi na svjetlo dana iskustvo svih onih koji su povezani sa školom. Ovdje se ne radi o procjeni nečijih kompetencija, već o nalaženju načina da se podrži promicanje škole i profesionalno promicanje. Verzija ovog procesa detaljno je opisana u **II. Dijelu**. Može se prikazati kao ciklus školskoga razvojnog planiranja, uz jednu dodatnu fazu u prvoj godini, „Početak rada s Indeksom“, u kojoj se koordinacijska skupina upoznaje s materijalima i načinima na koji se mogu koristiti (vidi Tabelu 5.).

Tabela 5. Indeks i ciklus školskoga razvojnog planiranja

Međutim, školski razvoj ne treba promatrati kao mehanički proces. On proizilazi podjednako iz povezivanja vrijednosti, emocija i aktivnosti, kao i iz pozornog promišljanja, raščlambe i planiranja. U njemu je jednako prisutno i srce i um.

Indeks u uporabi

Uporaba Indeksa u pilot-školama u BiH dovela je do kreiranja različitih programa usmjerenih ka povećanju sudjelovanja i učenja djece u obrazovnom procesu. Škole su identificirale potrebu za provedbom terenskih istraživanja u lokalnoj zajednici na temu: „Djeca koja nisu upisana u školu“, stvaranjem kompenzacijskih programa za doedukaciju djece kao odgovor na slabije rezultate dopunske nastave, promicanje individualiziranih nastavnih programa i individualnih pristupa, provedbom edukacije roditelja o ciljevima osnovnoškolskoga obrazovanja, itd. Razvijeni programi prvenstveno su ovisili o identificiranim preprekama za učenje i sudjelovanje, koje škole, lokalne zajednice i društvena sredina djeteta nisu uopće percipirale kao prepreke, i o osobama koje su uključene u proces provedbe Indeksa.

Pripremljene su verzije Indeksa na arapskom, kineskom (za uporabu u Hong Kongu), finskom, francuskom, njemačkom, hindiju, mađarskom, malteškom, norveškom, portugalskom, rumunjskom, španjolskom i švedskom jeziku. Verzija na engleskom jeziku koristi se u Australiji, Kanadi, Južnoj Africi i SAD-u. Međunarodni tim stručnjaka uz potporu UNESCO-a razmatra kako napraviti verzije Indeksa za ekonomski siromašne oblasti južnih zemalja.

Kakvim se rezultatima mogu nadati škole?

Kaže se da je inkluzija „kamen temeljac“ državne politike obrazovanja. Međutim, mnogi nastavnici dižu svoj glas i kažu da se moraju mnogo truditi i naporno raditi, kako bi u zakonima i politici obrazovanja smanjili pritiske koji vode isključivanju, i koji u poticanju konkurencije među školama mogu dovesti do nedovoljno širokog sagledavanja uspjeha koji su učenici postigli. Mnoge prepreke za učenje i sudjelovanje leže u okruženjima nad kojima škole nemaju gotovo nikakvu kontrolu. Najsnažnije prepreke za uspjeh povezane su sa siromaštvom i stresom koje ono stvara. Ipak, škole se mogu mijenjati i mijenjaju se. One radikalno utječu na obrazovna iskustva učenika i osoblja u školama, tako što razvijaju kulturu u kojoj se svatko poštuje i u kojoj školska politika i praksa potiču sve učenike da se uključe u obrazovanje, surađuju s drugima i ostvaruju visoke rezultate. Mnoge škole, koje rade u različitim uvjetima, smatraju da im je Indeks pomogao, jer im je omogućio da preuzmu izvjestan stupanj kontrole nad vlastitim inkluzivnim razvojem: raščlanjujući svoj rad, određujući prioritete za promjenu i provodeći ih u praksi.

II. Dio

Proces korištenja Indeksa

pregled

Faza 1. Početak rada s Indeksom

Faza 2. Procjena postojećeg stanja u školi

Faza 3. Kreiranje promicanja inkluzivnoga školskog plana i programa

Faza 4. Provedba prioriteta

Faza 5. Praćenje i procjena rada s Indeksom

II. Dio

Proces korištenja Indeksa

Pregled

Proces korištenja Indeksa počinje edukacijom. Na ovaj način potiče se škola u cjelini da postane kreator procesa koji se odvija. Ako promicanje škole treba dobiti potporu, ono mora biti u rukama svih sudionika u radu, osoblja, školske uprave, roditelja/staratelja učenika i mora biti integrirano u školsku kulturu.

Faze u procesu korištenja Indeksa prikazane su u Tabeli 6. (a detaljno su opisane na sljedećim stranicama). Da bi se Indeks integrirao u školski razvojni ciklus, Faza 1., Faza 2. i Faza 3. moraju biti završene na vrijeme kako bi se utvrđeni prioriteti unijeli u školski razvojni plan za sljedeću školsku godinu.

Tabela 6. Proces korištenja Indeksa

Faza 1. Proces korištenja Indeksa (jedno tromjesečje)

Obrazovanje koordinacijske skupine
Pregled pristupa školskom promicanju
Podizanje razine svijesti o Indeksu
Istraživanje postojećih znanja korištenjem ključnih pojmova i okvira Indeksa
Produblјivanje istraživanja uz pomoć pokazatelja i pitanja
Priprema rada s drugim skupinama

Faza 2. Procjena postojećega stanja u školi (jedno polugodište)

Istraživanja postojećih znanja osoblja u školi i školske uprave
Istraživanje postojećih znanja učenika
Istraživanje postojećih znanja roditelja/staratelja i članova lokalne zajednice
Utvrđivanje prioriteta za promicanje

Faza 3. Kreiranje inkluzivnoga školskog razvojnog plana

Uvođenje okvira Indeksa u školski razvojni plan
Uvođenje prioriteta u školski razvojni plan

Faza 4. Provedba prioriteta (kontinuirani proces)

Provedba utvrđenih prioriteta u praksi
Održavanje promicanja
Bilježenje promicanja

Faza 5. Praćenje i procjena rada s Indeksom (kontinuirani proces)

Procjena promicanja
Procjena rada s Indeksom
Nastavljanje procesa korištenja Indeksa

Jedna je škola opisala prvu godinu rada s Indeksom, kao uskakanje u igru preskakanja konopca, pokušavajući uklopiti proces korištenja Indeksa s fazama postojećega školskog razvojnog ciklusa. Škole se razlikuju po načinu planiranja školskoga promicanja. Neke imaju trogodišnji, a neke petogodišnji plan. Neke prave detaljan plan za sljedeću godinu, dok druge prave detaljne programe samo za sljedeće polugodište.

Indeks ne znači samo pozorno, korak po korak planirani, detaljni proces izdvajanja i provedbe prioriteta važnih za promjene. Promicanje je rada u školama uvijek mnogo složeniji i kaotičniji proces od toga. Činjenica da se Indeks bavi promjenama vrijednosti, može potaknuti osoblje u školama i učenike da unesu izmjene u kulturu, politiku i praksu, što je daleko nepredvidljivije, nego rad na bilo kojem, posebno izdvojenom prioritetu. To može zahtijevati velike promjene u načinu na koji kompletno osoblje u školama međusobno surađuje i radi ili manje promjene u načinu na koji neki određeni član osoblja radi s djecom.

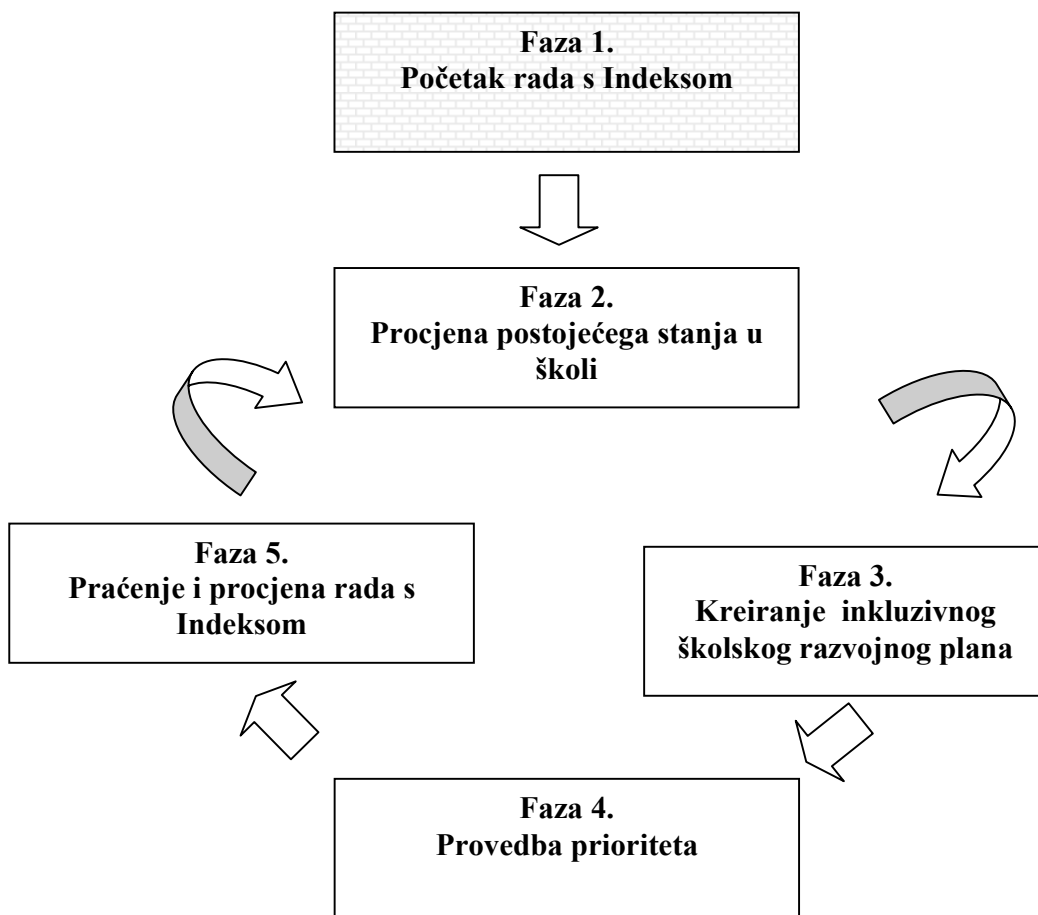
U tijeku rada i istraživanja školske kulture, politike i prakse, mogu se otkriti nove mogućnosti za inkluzivno promicanje, koje u početku nisu bile uočljive. Osoblje u školi može otkriti da škola nije, u nekim aspektima, onoliko inkluzivna, kao što se to u početku mislilo. Ovo se može dovesti u ravnotežu otkrivanjem novih izvora potpore u osoblju, školi i upravi, učenicima, roditeljima/starateljima i lokalnoj zajednici.

Mada škole mogu koristiti Indeks radeći samostalno i za sebe, mnoge od njih rado prihvataju pomoć i potporu sa strane, posebno u prvim fazama procesa. Radionice s ključnim osobama u školi, koje bi vodile osobe koje već imaju iskustvo s Indeksom, mogu biti od velike pomoći.

Faza 1. : Početak rada s Indeksom

(jedno tromjesečje)

- Ustroj koordinacijskoga tima
- Pregled pristupa školskom promicanju
- Podizanje razine svijesti o Indeksu
- Istraživanje postojećih znanja korištenjem ključnih pojmova i okvira za procjenu
- Produbljivanje istraživanja uz pomoć pokazatelja i pitanja
- Priprema rada s drugim skupinama

Prva faza Indeksa započinje ustrojem koordinacijskoga tima, koji predstavlja školu. Tim procjenjuje pristup školskom promicanju i povezuje rad Indeksa s postojećom organizacijom. Članovi tima podižu razinu svijesti o Indeksu unutar škole, informiraju se o materijalima i pripremaju ih za korištenje u procjeni rada škole s nastavnim osobljem, školskom upravom, roditeljima/starateljima i učenicima. Ova bi se faza trebala završiti tijekom jednoga tromjesečja.

Ovu fazu čini niz od 12 aktivnosti koje trebaju strukturirati i pomoći rad koordinacijskoga tima. Prije pristupanja ovim aktivnostima, podrazumijevamo da članovi tima pročitaju I. dio Indeksa. Svaka aktivnost treba imati jasno ograničen vremenski okvir i izvoditi se u podskupinama od najviše četiri člana. Ove aktivnosti mogu se koristiti i na radionicama za nastavnike i ostalo osoblje u školi, kako bi se upoznali s materijalima i odlučili kako ih koristiti.

Ustroj koordinacijskoga tima

Ako Indeks treba pomoći školsko promicanje, moraju biti uključeni ravnatelj i rukovodeće osoblje u školi. Važno je da koordinacijski tim odražava spolni i nacionalni sastav škole, a treba uključivati predstavnike roditelja/staratelja, učenika, školske uprave, nenastavnoga osoblja, lokalnih vlasti, pedagoških zavoda, ministarstava obrazovanja, nevladinih organizacija, centara za socijalni rad, lokalnih biznismena i sl. U tijeku rada mogu se, po potrebi, uključivati novi ljudi. Brojnost i sastav koordinacijskoga tima mogu biti različiti, a ovisit će o veličini i strukturi škole. U velikoj školi svaka dobna skupina može imati svoj tim za planiranje, povezan sa središnjom skupinom.

Školama se savjetuje da prave preslike svih materijala koji će se koristiti u školi. Svaki član koordinacijskoga tima treba imati svoj primjerak materijala, kako bi mogao bilježiti svoja zapažanja, dodatne pokazatelje i pitanja, bilješke s konsultacija s drugima iz škole i teze za prezentacije.

Uključivanje tzv. "kritičkog prijatelja"

Koordinacijski timovi često su uključivali u svoj rad tzv. „kritičkog prijatelja“ pošto su zaključili da im može znatno pomoći. To bi trebao biti netko izvan škole, tko dovoljno dobro poznaje školu, tko može istodobno pružiti potporu, ali i poticaj za razmišljanje u drugim pravcima i tko je posvećen provedbi ovoga procesa do njegova konačnog ostvarenja. Ta bi osoba trebala uživati povjerenje škole i koordinacijskoga tima i poštovati delikatnu prirodu razgovora u koje će biti uključena. To može biti netko tko je već upoznat s Indeksom, tko može pomoći u detaljnom istraživanju škole i provedbi raščlambe mišljenja i stavova zaposlenika, školske uprave, roditelja/staratelja i učenika.

Osobe koje su obično angažirane kao „kritički prijatelji“ su nastavnici iz drugih škola, prosvjetni savjetnici, psiholozi, pedagozi ili članovi institucija višega obrazovanja. Osnovne i srednje škole se putem Indeksa bliže povezuju, tako što se osoblje iz jedne škole izabere da bude „kritički prijatelj“ u drugoj.

Pomoć „kritičkoga prijatelja“ može tako osigurati da škola ne izbjegava osjetljive i problematične teme. Međutim, svi članovi tima moraju biti voljni s pozornošću tražiti od kolega i poticati ih da iznose dokaze i potporu za svoja mišljenja i zaključke o školi.

Osigurati inkluzivan rad

Koordinacijski tim mora postati model inkluzivne prakse u školi, promovirajući suradnju, osiguravajući da svi budu pažljivo saslušani, bez obzira na spol, podrijetlo ili status i da nitko ne dominira u razgovorima. Članovi tima moraju njegovati međusobno povjerenje i osjećanje da se u timu može govoriti slobodno, u povjerenju. Svaki član tima treba ponuditi svoje mišljenje na način koji potiče dijalog i diskusiju. Različiti stavovi i viđenja su dobrodošli, jer oni potiču šire i sveobuhvatnije razmišljanje skupine u cjelini.

Procjena pristupa školskom razvojnom planu

Rad s Indeksom pruža mogućnost da se procijeni način na koji se u školi odvija proces promicanja. Škole se u značajnoj mjeri razlikuju po svom pristupu razvojnom planiranju. Neke uključuju veliki broj ljudi koji zajedno rade na relativno sustavan način (kao što je slučaj u procesu koji je ovdje opisan). U drugim školama pisani dokumenti su proizvod rada malog broja ljudi, nastali kao odgovor na zahtjeve savjetnika. Indeks može biti koristan bez obzira na ove razlike u pristupu planiranju.

Vjerojatno je da postoji veliki broj različitih školskih razvojnih aktivnosti, pored onih definiranih službenim razvojnim planom. One mogu biti osmišljene u samoj školi ili uvedene kao odgovor na nacionalne i lokalne inicijative. U okviru procesa korištenja Indeksa može se provjeriti da li postoje preklapanja u postojećim aktivnostima, kako bi se promicala njihova koordinacija, a postojeća znanja do kojih je došla jedna skupina učinila dostupnim svima u školi.

Aktivnost 1. Procjena školskoga razvojnog plana (predloženo trajanje: 1 sat)

Članovi tima mogu koristiti sljedeća pitanja da strukturiraju procjenu pristupa školskom razvojnom planiranju.

- Kako je napravljen školski razvojni plan?
- Što je sadržaj plana?
- Kako se primjenjuje?
- Koje se još razvojne aktivnosti odvijaju u školi?
- Kako se one usklađuju?
- Kako se može promicati proces planiranja i sadržaj plana?

Podizanje razine svijesti o Indeksu

Prije nego što se donesu bilo kakve posebne odluke glede školskoga planiranja, važno je da članovi šire školske zajednice budu upoznati s Indeksom. Na sastanak o podizanju razine svijesti može se pozvati osoba izvan škole, možda iz lokalne zajednice, koja je već radila s Indeksom ili ga može voditi član školskoga osoblja (kao, primjerice, predsjedatelj koordinacijskoga tima), tko je već upoznat s Indeksom i njegovim materijalom. Ovakav

sastanak može dovesti do toga da koordinacijski tim unese neke dodatne izmjene u svoj sastav.

Istraživanje postojećega znanja korištenjem ključnih pojmova i okvira Indeksa

Članovi koordinacijskoga tima trebaju razvijati zajedničko gledište o Indeksu prije nego što ga predstave drugima. Mogu početi tako što će podijeliti s drugima, postojeće znanje, korištenjem ključnih pojmova Indeksa i njegovih okvira za procjenu prije nego pređu na dodatne oblasti na kojima će raditi pomoću pokazatelja i pitanja. Aktivnosti 2., 3. i 4. mogu pomoći u istraživanju postojećega znanja korištenjem ključnih pojmova i okvira Indeksa, što se može uraditi na jednom sastanku ili nekoliko sastanaka u nizu. Tim treba imati u vidu da u ovom razdoblju sve ideje o promicanju trebaju imati samo status prijedloga, dok se ne razmotre sva gledišta u školi.

Aktivnost 2. Što je inkluzija? (30 minuta)

Članovi tima trebaju razmijeniti svoja motrišta o inkluziji:

- Do koje mjere smatraju da je inkluzija povezana s „djecom s posebnim obrazovnim potrebama“?
- U kojoj mjeri se inkluzija poistovjećuje s učenicima čije se ponašanje smatra problematičnim?
- Jesu li pitanja vezana za pristup i kvalitetu obrazovanja romske djece također dio inkluzije?

Kao pomoć, tim može koristiti Tabelu 1 - *Inkluzija u obrazovanju*. Ideje u toj tabeli rezimiraju pristup inkluziji koji je razvijen u okviru Indeksa, i svaki bi element trebalo ukratko prodiskutirati. S obzirom na postojeće iskustvo, ne preporučuje se pretjerano zadržavanje na ovoj aktivnosti u ovoj fazi. Malo je vjerojatno da se u ovoj fazi svi slože glede svakog viđenja inkluzije u Indeksu. Potrebna je suglasnost da se taj proces odnosi na sve učenike koji se susreću s preprekama za učenje i sudjelovanje iz bilo kojeg razloga i da podrazumijeva promjene u školskoj kulturi, politici i praksi. Ova opća suglasnost je važna jer rješavanje dubljih razlika u viđenjima inkluzije može uzeti previše vremena. Ljudi koji su koristili Indeks primijetili su da se njihovo gledište mijenjalo i razvijalo tijekom samog rada na inkluziji.

Aktivnost 3. Prepreke i resursi (20 minuta)

Koordinacijski bi tim trebao imati u vidu opis dimenzija i oblasti, prikazanih u Tabeli 4. Ove teze mogu poslužiti kao struktura za razmišljanje o preprekama i resursima za njihovo prevazilaženje, pošto one daju odgovor na sljedeća pitanja:

- Koje prepreke za učenje i sudjelovanje postoje u kulturi, politici i praksi naše škole?
- Tko se suočava s preprekama za učenje i sudjelovanje u školi?
- Koji se dodatni resursi mogu pokrenuti za potporu i pomoć učenju i sudjelovanju kao i promicanju kulture, politike i prakse škole?

Aktivnost. 4 Što je potpora? (20 minuta)

Pojam potpore u širem smislu predstavljen je u I. Dijelu kao : „...sve aktivnosti koje povećavaju kapacitete škole da odgovori na različitosti među učenicima“. Koordinacijski tim može razmotriti sljedeća pitanja:

- Koje se aktivnosti u školi smatraju kao potpora?
- Kakve su posljedice ove definicije potpore na rad školskoga osoblja?
- Kakve su posljedice ove definicije potpore na koordinaciju procesa korištenja Indeksa?

Produbljivanje ispitivanja korištenjem pokazatelja i pitanja

Koordinacijski se tim mora upoznati s pokazateljima, pitanjima i načinom na koji se oni mogu rabiti da se ispita školska kultura, politika i praksa. Uporaba pokazatelja i pitanja zasniiva se na postojećem znanju, pri čemu se potiče detaljna raščlamba škole i usmjerava pozornost na teme koje ranije možda nisu bile razmatrane.

Aktivnost 5. Uporaba pokazatelja za utvrđivanje trenutačno važnih pitanja (25 minuta)

Svrha ove aktivnosti je da se utvrde važna pitanja koja se moraju podrobnije ispitati. Popis pokazatelja nalazi se u prilogu ovoga materijala. Važna pitanja mogu se raščlaniti uz pomoć priloženih upitnika (Upitnik 1) ili uz pomoć kartica s ispisanim pokazateljima (jedna kartica – jedan pokazatelj). Upitnike može popunjavati svaki član skupine posebno, a zatim se odgovori uspoređuju, kako bi se prodiskutirale razlike. Umjesto toga, tim može sortirati kartice s pokazateljima u četiri skupine, prema tome koliko točno svaki iskaz opisuje njihovu školu. Moguća su četiri odgovora, odnosno kategorije za razvrstavanje kartica: „U potpunosti se slažem“, „Donekle se slažem“, „Ne slažem se“, „Trebam više informacija“. Prigodom sortiranja kartice se trebaju staviti na gomile s istim obilježjem. „Trebam više informacija“ se bira kada je značenje pokazatelja nejasno ili nema dovoljno informacija da se donese odluka. Značenje pojedinačnih pokazatelja može biti dodatno razjašnjeno tako što ćete ih naći u III. Dijelu i pogledati pitanja koja se odnose na njih.

Na kraju upitnika predviđen je prostor za upisivanje pet prioriteta za promicanje po mišljenju svakog člana tima. Upitnik ili sortiranje, usmjerava pozornost na sve aspekte funkcioniranja škole, *tako da se mogu prepoznati prioritete*. Ako se upitnici koriste s drugima, ne smijemo zaboraviti da treba proučiti i usporediti prioritete, a ne kompletne upitnike. Detaljne raščlambe upitnika, popunjavanje, izrada tabela i grafikona, nedopustivo je oduzimanje vremena i može usporiti početak rada na promicanju. Tim treba razmijeniti i prodiskutirati svoje prijedloge prioriteta.

Ova aktivnost također pruža mogućnost za razmišljanje o tome koliko je korisna uporaba upitnika. Svi pokazatelji su napisani tako da slaganje s njima sugerira pozitivnu procjenu škole. To može potaknuti ljude da prikažu svoju školu inkluzivnijom nego što ona zapravo jeste. Članovi tima moraju stalno imati na umu ovu mogućnost i tražiti jedni od drugih da se stavovi i mišljenja obrazlože i dokazima potkrijepe.

Aktivnost 6. Razgovor o iznesenim obrazloženjima (20 minuta)

Tim se treba složiti oko jednoga pokazatelja, za koji misli da ga škola dobro provodi, i jednoga za koji misle da bi se na njemu trebalo raditi. U oba slučaja treba dati obrazloženja i dokaze za svoje stavove, uzimajući u obzir sljedeće:

- Do koje mjere se slažu s ovim pokazateljem?
- Kakav dokaz postoji u korist takvog mišljenja o tom pokazatelju?
- Kakav dokaz postoji da drugi pokazatelj, u okviru iste ili druge dimenzije, potkrepljuju ovo mišljenje?
- Koje bi dodatne informacije mogle biti korisne?

Aktivnost 7. Povezivanje pokazatelja i pitanja: kultura, politika i praksa (35 minuta)

Prigodom uporabe ovih materijala za procjenu, pokazatelje bi uvijek trebalo povezati s pitanjima koja određuju njihovo značenje. U parovima, članovi tima bi trebali izabrati po jedan pokazatelj iz svake dimenzije na kojem bi se trebalo raditi i po jedan za koji misle da ga škola uspješno primjenjuje. Ovo bi trebalo uključiti i pokazatelje iz aktivnosti 6. Zatim, parovi trebaju proučiti pitanja za svaki pokazatelj. Iako su, iz stilskih razloga, pitanja formulirana sa **da/ne** odgovorima, treba ih shvatiti kao da su formulirana u smislu „do koje mjere...“. Na njih se može odgovoriti na isti način kao i kod pokazatelja: „u potpunosti se slažem“, „donekle se slažem“, „ne slažem se“, „treba mi više informacija“.

Izabrane pokazatelje i njihova pitanja treba proučiti, imajući u vidu sljedeće:

- Koliko su pitanja odgovarajuća?
- Koja pitanja bi trebalo dodati?
- Koje nove oblasti promicanja predlažu ta pitanja?

Ljude treba potaknuti da se što aktivnije bave pitanjima, mijenjajući ih i dodajući nova kako bi bila relevantna za date uvjete u kojima živi i radi njihova škola.

Aktivnost 8. Pregled svih pokazatelja i pitanja (1 sat)

Ova aktivnost može se obavljati između sastanaka. Članovi koordinacijskoga tima trebaju raditi pojedinačno, čitajući sve pokazatelje i pitanja. Svrha je da se upoznaju s materijalima, a ne da provedu potpuno istraživanje stanja u školi. Trebalo bi odgovoriti na svako pitanje, bilježeći svoja zapažanja o postavljenim problemima i dodajući, gdje ima osnova, nova pitanja. Zatim bi trebalo u timu razmijeniti iskustva. Ponekad određena pitanja sugeriraju neki aspekt škole koji se može lako promijeniti, dok druga mogu pokrenuti razmišljanja o dubljim, opsežnijim promjenama koje je potrebno napraviti.

Aktivnost 9. Biranje prioriteta i planiranje intervencija (30 minuta)

Kada se izabere prioritet za jednu dimenziju, jasno je da su neophodne razvojne promjene i u drugim dimenzijama koje bi ih podržale. Primjerice, ako se razvijanje strategije protiv

nasilja u školi usvoji kao prioritet za promicanje u okviru dimenzije B, trebalo bi ga povezati s pokazateljima za međuljudske odnose u okviru dimenzije A.

Skupina bi trebala izabrati pokazatelj na kojem bi trebala raditi i razmotriti sljedeće:

- Koje promjene treba napraviti u drugim dimenzijama kako bi se osigurala potpora za promicanje odabranoga pokazatelja?
- Kako se pitanja mogu iskoristiti za dalje ispitivanje odabranog pokazatelja?
- Kako se može pomoći promicanje i rad na odabranom pokazatelju?

Aktivnost 10. Zaključak (20 minuta)

U IV. Dijelu nalazi se *zaključak*, tako da skupina može zabilježiti svoje prioritete za promicanje. Razvojne promjene mogu biti potrebne u svakoj dimenziji i oblasti definirane Indeksom, kako bi svaka imala odgovarajuću potporu. Prioriteti mogu biti formulirani u vidu jedne ili skupine pokazatelja, jednog ili skupine pitanja ili teme koja je važna za školu, a nije pokrivena pokazateljima i pitanjima iz Indeksa.

Aktivnost 11. Rezimiranje rada tima (20 minuta)

Članovi skupine mogu se osvrnuti na to u kojoj je mjeri njihovo istraživanje pokazatelja i pitanja doprinijelo proširenju znanja o kulturi, politici i praksi u školi, a koje su istraživali u okviru aktivnosti 2., 3. i 4. Ova im pitanja mogu pomoći u tome:

- Što je urađeno u školi da se prevaziđu prepreke za učenje i sudjelovanje?
- Na čemu treba još raditi?
- Što zahtijeva daljnja istraživanja?
- Koje su nove inicijative potrebne?

Aktivnost 12. Otkrivanje i prevazilaženje prepreka za korištenje Indeksa (20 minuta)

Nakon detaljnog pregledanja materijala tim može imati ideje o tome kako Indeks na najbolji način uvesti u školu i na kakve probleme se tom prigodom može naići. Treba razmotriti sljedeća pitanja:

- Na koje prepreke može naići uvođenje Indeksa u školu?
- Kako te prepreke prevazići?
- Koji je najbolji način za predstavljanje Indeksa?

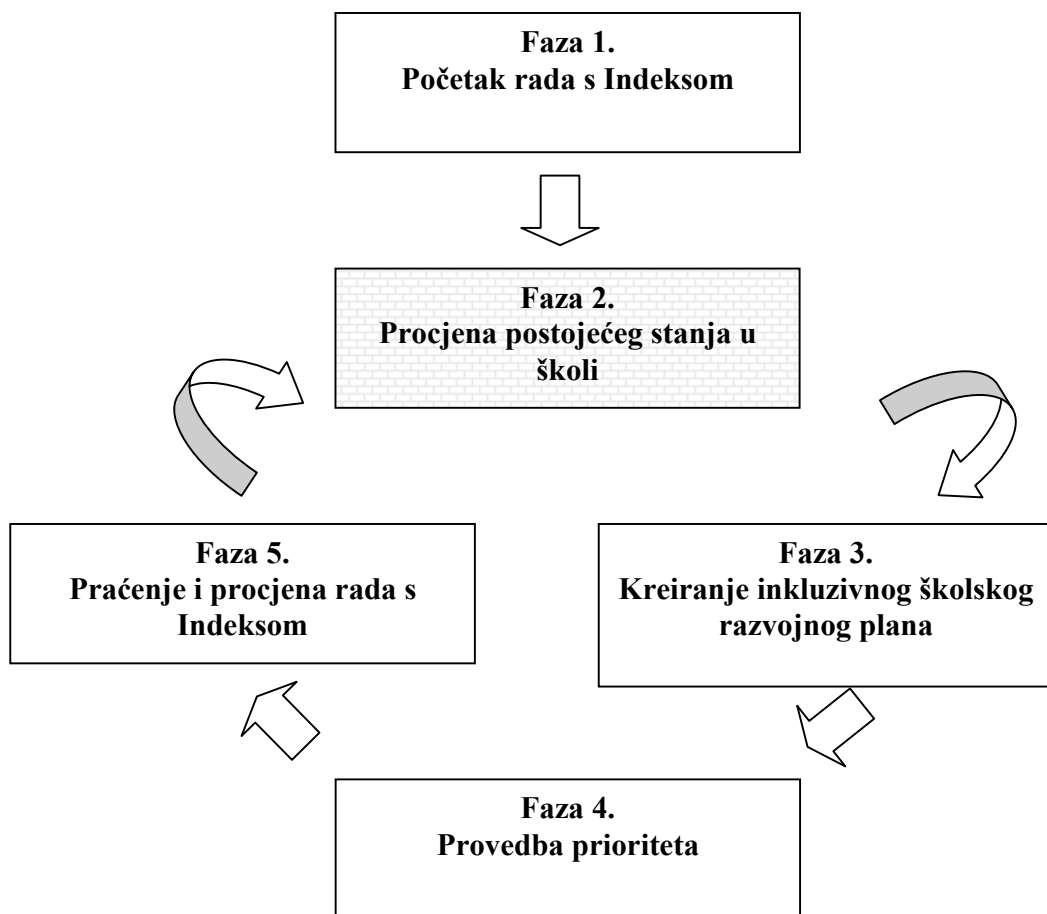
Priprema rada s drugim skupinama

Koordinacijski tim mora pročitati i prodiskutirati naputke za faze 2., 3. i 4. prije početka rada s drugim skupinama.

Faza 2. : Procjena postojećeg stanja u školi

(jedno polugodište)

- Istraživanja znanja nastavnoga osoblja i školske uprave
- Istraživanje znanja učenika
- Istraživanje znanja roditelja/staratelja i članova lokalne zajednice
- Utvrđivanje prioriteta za promicanje

Koordinacijski tim koristi svoja znanja o radu s Indeksom da bi radio s drugima iz škole, školskom upravom, roditeljima/starateljima i drugim bitnim članovima zajednice. Tim razmatra rezultate ovih konsultacija i inicira sva daljnja istraživanja neophodna da se upotpuni ispitivanje koje provodi. Zatim se usuglašavaju oko prioriteta za promicanje s ostalim školskim osobljem.

Ova faza, kao i cjelokupan rad s Indeksom, razlikovat će se od škole do škole. Koordinacijski tim treba da prosudi koji je najbolji način da se proces provede u datim uvjetima škole.

Istraživanje znanja školskoga osoblja i školske uprave

Tim prati korake iz **Faze 1.**, tj. prikuplja postojeće znanje korištenjem ključnih pojmova i okvira Indeksa, a zatim ih obrađuje koristeći pokazatelje i pitanja radi utvrđivanja prioriteta za promicanje.

Kako će se odvijati proces prikupljanja informacija o školi ovisi o veličini škole i socioekonomskoj situaciji djece koja tu školu pohađaju. U velikim školama je možda nepraktično raditi s kompletnim školskim osobljem zajedno, osim kada je u pitanju sastanak posvećen podizanju razine svijesti o Indeksu. Rad na procesu može se voditi u skupinama s jedne godine, s članom koordinacijskoga tima, koji će biti u vezi sa svima. Različite skupine trebaju se sastajati kako bi razmotrile različite skupine pitanja.

Sva motrišta izražena tijekom konsultacija treba koristiti kao prigodu za raspravu i daljnje istraživanje. Možda će biti potrebno organizirati razne mogućnosti koje će omogućiti ljudima da sudjeluju u sakupljanju informacija, tako da i oni koji ne vole govoriti pred skupinom ili nisu mogli nazočiti sastancima mogu iznijeti svoja mišljenja. Primjerice, koordinacijski tim može držati odvojene razgovore sa članovima školskoga odbora, iskusnim i manje iskusnim nastavnicima, ili mogu potaknuti da svatko posebno dostavi svoje odgovore na pokazatelje i pitanja.

Dan za usavršavanje školskoga osoblja

Dan za usavršavanje osoblja škole, kada školsko osoblje i školska uprava rade zajedno, jedan je od načina da se započne proces prikupljanja informacija. Ako se dobro organizira, školsko osoblje će osjetiti svu dobrobit tog inkluzivnoga iskustva, i bit će potaknuti da promoviraju inkluziju u školi. Jedan primjer programa dat je u Tabeli 7. koja odražava aktivnosti iz **Faze 1**. Tom prigodom moguće je uključiti potporu izvan škole ili raditi u suradnji s drugom školom, koja je već započela proces rada s Indeksom.

Prije dana za usavršavanje, potrebno je odabrati i prilagoditi aktivnosti koje će se organizirati. Neophodno je donijeti odluke o tome kako će se ispitivati pokazatelji i da li je potrebno umnožiti upitnike koji se odnose na pokazatelje. Potrebno je zabilježiti motrišta koja iznesu različite skupine i prikupiti zaključke.

Na temelju svoga iskustva u radu s materijalima, koordinacijski će tim procijeniti koliko vremena treba skupinama da obave iste aktivnosti. On također treba pomagati ljudima da se snađu u tim aktivnostima i da se fokusira na njih.

Kad se upoznaju s materijalima, mnogi ljudi imaju dojam da ih je previše, misleći da se od njih očekuje da sve odmah u školi promijene. Neophodno je naglasiti da je svrha procjene zapravo izbor prioriteta za promicanje, a ne uvođenje sveobuhvatnih promjena odjednom.

**Tabela 7. Dan za usavršavanje školskoga osoblja:
istraživanje učenja i sudjelovanja u školi**

9.30-10.00	Predstavljanje Indeksa (kompletno osoblje)
10.00-11.00	Rad s ključnim pojmovima i okvirom za procjenu u cilju razmjene postojećeg znanja <i>Aktivnost 3.</i> (rad u malim skupinama)
11.00-11.30	<i>Stanka za kavu</i>
11.30-12.30	Rad s pokazateljima <i>Aktivnosti 5. i 6.</i> (rad u malim skupinama)
12.30-13.30	<i>Stanka za objed</i>
13.30-14.30	Rad s pokazateljima i pitanjima <i>Aktivnosti 7. i 8.</i> – <i>da se nastavi sljedećih dana</i> (rad u malim skupinama)
14.30-15.30	Razmjena ideja o oblastima promicanja i daljnjem istraživanju <i>Aktivnosti 9. i 10.</i> (najprije u malim skupinama, zatim svi zajedno)
15.30-15.45	Sljedeći koraci u procesu (vodi koordinacijski tim)
15.45	<i>Stanka za kavu</i>

Prijedlozi oblasti za promicanje i daljnje istraživanje

U načelu, kada ljudi počnu rad s pokazateljima i pitanjima, osjećaju da mogu prepoznati posebne oblasti za koje misle da ih treba razvijati. Neke oblasti mogu biti označene za daljnje istraživanje i prije nego što se donese konačna odluka. Vjerojatno će biti tema, oko kojih je postignuta opća suglasnost, za koje osoblje smatra da im treba odmah posvetiti pozornost. Međutim, neki će se prioriteti pojaviti tek kada se povežu informacije prikupljene iz različitih skupina i poslije nastavka i završetka konsultacija.

Planiranje sljedećih koraka

Na kraju dana predviđenoga za usavršavanje školskoga osoblja predsjedatelj koordinacijskoga tima treba ukazati na sljedeće korake, što će biti učinjeno s prikupljenim informacijama i izraženim mišljenjima. Koordinacijski tim treba završiti prikupljanje informacija i obraditi ih. Mogu se identificirati oblasti iz kojih treba prikupiti dodatne informacije od učenika, roditelja/staratelja ili drugih članova lokalne zajednice. Skupina mora napraviti plan kako da prikupi mišljenja onih koji nisu mogli nazočiti ovako osmišljenom danu za stručno usavršavanje

Istraživanje znanja učenika

Škole koje koriste Indeks došle su do zaključka da konsultacije s učenicima mogu biti od izuzetnog značaja za otkrivanje prepreka i resursa. Prikupljanje informacija o školi korištenjem Indeksa može se uvrstiti u školski plan i program.

Svi bi učenici u školi trebali imati prigodu da na neki način daju svoj doprinos, mada će samo neki od njih biti uključeni u detaljniju diskusiju. Upitnici mogu biti korisni za prikupljanje informacija od učenika, a posebno kada se koriste u skupini za pokretanje diskusije. U **IV. Dijelu** data je pojednostavljena i skraćena verzija pokazatelja, kojima škola može dodati neka pitanja specifična za njene uvjete. Ona treba obuhvatiti gledišta koja, po mišljenju osoblja, imaju učenici koje treba testirati (kao, primjerice, njihovo mišljenje o učenju drugih jezika osim bosanskog/srpskog/hrvatskog ili o opasnostima na igralištu). Ovaj **IV. Dio** sadrži upitnike koji su korišteni u osnovnim školama.

Učenicima će, možda, trebati pomoć da odgovore na pitanja. S mladom je djecom najbolje organizirati skupni rad, čitati pitanja i pružiti pomoć onima koji imaju teškoća s razumijevanjem jezika, i komunikacijom, uopće. Učenike treba poticati da daju iskrene odgovore, a ne odgovore koji bi zadovoljili nastavnike ili druge učenike.

Istraživanje znanja roditelja/staratelja i drugih članova lokalne zajednice

Konsultacije s roditeljima/starateljima i drugim članovima lokalne zajednice mogu pomoći promicanju komunikacije između škole i obitelji. Kao za učenike, i za roditelje/staratelje može se sačiniti upitnik na temelju skraćenoga popisa pokazatelja s dodatkom posebnih pitanja. Jedan primjer takvog upitnika za roditelje/staratelje, koje je koristila škola, dat je u IV. Dijelu. Upitnik se može napraviti uz pomoć roditelja koji je član školske uprave, koji može pomoći i u organizaciji konsultantskih skupina za roditelje/staratelje. Roditelji mogu pomoći u prijevodu upitnika na druge jezike (primjerice, romski) za one roditelje koji ne razumiju bosanski/srpski/hrvatski jezik. Koordinacijski se tim može sastati s roditeljima izvan škole ako bi posjećenost bila veća u drugačijem okruženju. U ovom slučaju važno je osigurati različite načine na koje roditelji mogu izraziti svoja mišljenja i stavove o školi.

Skupine mogu početi rad razmatranjem sljedećih pitanja:

- Što bi pomoglo promicanje učenja vašega djeteta u ovoj školi?
- Što bi se moglo uraditi da vaše dijete bude zadovoljnije u ovoj školi?
- Što biste vi najviše voljeli da promijenite glede škole?

Upitnik se može koristiti kao uvod u diskusiju, ili za prikupljanje informacija od roditelja koji nisu mogli nazočiti sastanku.

Na sličan način trebalo bi razmotriti kako prikupiti informacije od drugih značajnih skupina lokalne zajednice u čijem se okruženju nalazi škola. Učenici, možda, ne odražavaju sastav pučanstva u tom kraju, s gledišta etničke pripadnosti, ometenosti ili društvenoga položaja. Mišljenja svih članova zajednice mogu pomoći školi u naporima da u njenoj sredini budu zastupljeni svi i da tako predstavljaju svoju zajednicu u cijelosti.

Utvrdjivanje prioriteta za promicanje

Što se može promijeniti u školskoj kulturi, politici i praksi da se potakne porast učenja i sudjelovanja?

Raščlamba mišljenja i obrazloženja

Da bi izdvojio sveobuhvatne prioritete promicanja, koordinacijski tim treba ispitati i raščlaniti prioritete za promicanje koje su odabrali svi s kojima je razgovor vođen. Ova bi se zadaća trebala podijeliti unutar tima, jer može zahtijevati dosta posla, osobito u velikim školama. Možda bi trebalo izabrati *kritičkog prijatelja* zato što može pomoći u ovom procesu. Škole su konsultirale razne druge ljude, recimo kolege s viših škola, odsjeka psihologe i sveučilišne profesore. Budući da konsultacije traju neko vrijeme, moguće je obraditi mišljenja svih skupina *u hodu*, dok se prikupljaju. Na početku bi trebalo razdvojiti informacije prikupljene od učenika, roditelja/staratelja, školskoga osoblja i članova školske uprave. Na taj način mogu se uočiti i razmotriti razlike u gledištima. Važno je razmotriti mišljenja podskupina školskoga osoblja, kao primjerice, nastavnika razredne nastave, i nastavnika ostalih predmeta.

Prikupljanje daljnjih informacija

Moguće je da će koordinacijski tim morati prikupiti i dodatne informacije prije nego što donese konačne odluke o prioritetima. Tijekom konsultacija mogu se pojaviti neke teme za čije će objašnjenje biti potrebne dodatne informacije. Primjerice, možda će biti potrebno raščlaniti broj izostanaka i završne ocjene učenika različitog spola ili etničke pripadnosti. Dodatne informacije mogu se dobiti tijekom procesa konsultacija kada jedna skupina izdvoji pitanja koja se trebaju uputiti nekoj drugoj skupini. Primjerice, novom školskom osoblju može se postaviti pitanje koje se izravno odnosi na uspjeh njihova uklapanja u rad.

Prikupljanje dodatnih informacija može se pretvoriti u rad na promicanju. Primjerice, procjenjivanje prioriteta glede *dimenzije C* može dovesti do toga da nastavnici međusobno prate i razmatraju svoju praksu kako bi došli do novih ideja za promicanje nastave i učenja, a to samo po sebi vodi ka boljoj suradnji i poboljšanju nastavnoga procesa.

Izdvajanje popisa prioriteta

Izdvajanje prioriteta nije jednostavno stvar biranja tema najčešće spominjanih tijekom konsultacija. Koordinacijski tim mora biti siguran da mišljenja manje uključenih skupina ne budu zapostavljena i naročito da mišljenja učenika i roditelja/staratelja budu zastupljena na konačnom popisu. Izdvojeni će se prioriteti u velikoj meri razlikovati s obzirom na obujam, vrijeme i sredstva potrebna za njihovu provedbu. U konačnom popisu trebaju biti zastupljeni kratkoročni i dugoročni prioriteti.

Okvir za procjenu, koji sadrži dimenzije i oblasti (Tabela 8.), može pomoći u izvođenju ove faze. Članovi tima trebaju obratiti pozornost na posljedice odabranih prioriteta u jednoj dimenziji za rad u drugim dimenzijama. Mora se voditi računa da sve oblasti budu pokrivene nekim od odabranih prioriteta. Većina prioriteta zahtijevat će mobilizaciju resursa. Prioriteti u nekim oblastima Indeksa možda su već identificirani u prethodnim školskim razvojnim planovima. Kada koordinacijski tim sačini konačnu popis prijedloga prioriteta, trebalo bi o njima još jednom prodiskutirati s ostalim školskim osobljem i članovima školske uprave.

Tabela 8. Rezimiranje prioriteta za promicanje

DIMENZIJA A Stvaranje inkluzivne kulture

Izgradnja zajednice

Uspostava inkluzivnih vrijednosti

DIMENZIJA B Kreiranje inkluzivne politike

Razvijanje škole za sve

Organiziranje potpore različitostima

DIMENZIJA C Promicanje inkluzivne prakse

Organiziranje učenja

Mobilizacija resursa

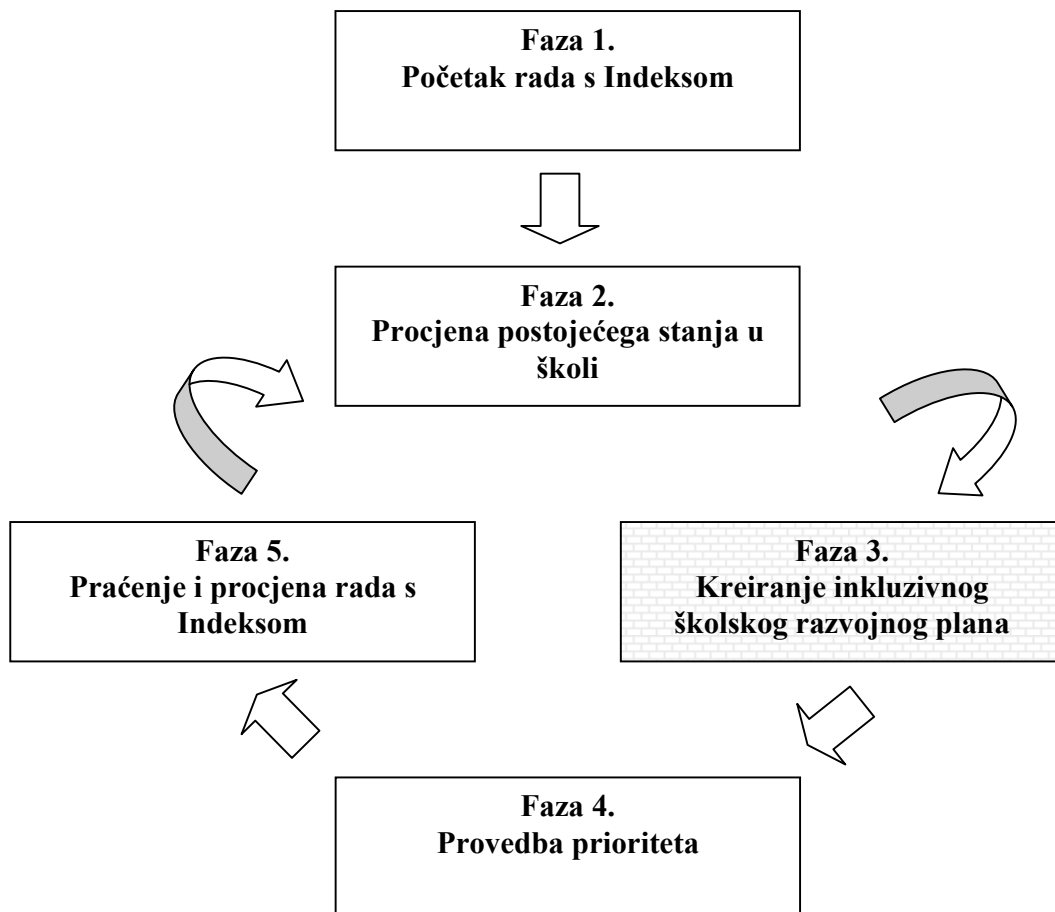
U Tabeli 9. dati su neki primjeri prioriteta utvrđeni u tijeku procesa korištenja Indeksa.

Tabela 9. Prioriteti škole utvrđeni u tijeku procesa korištenja Indeksa

- Uvođenje običaja priređivanja dočeka novih učenika i školskoga osoblja i obilježavanje njihova dolaska
- Održavanje aktivnosti za usavršavanje školskoga osoblja, kako bi osmišljeni sati mogli što bolje odgovoriti različitostima među učenicima
- Poboljšanje svih vidova pristupa školi za učenike i odrasle s ometenošću
- Promoviranje pozitivnih stavova prema etničkim razlikama u nastavi i na panoima
- Objedinjavanje svih oblika potpore u školi
- Organiziranje zajedničkih obuka za školsko osoblje
- Razvijanje zajedničkog učenja među učenicima
- Izmjena pravila protiv nasilnog ponašanja u školi
- Promicanje procesa prijama i prilagodbe za nove učenike
- Povećanje sudjelovanja učenika u odlučivanju o školskoj politici
- Poboljšanje komunikacije između škole i roditelja/staratelja
- Poboljšanje ugleda škole u lokalnim zajednicama

Faza 3. : Kreiranje inkluzivnoga školskog razvojnog plana

- Uvođenje okvira Indeksa u školski razvojni plan
- Uvođenje prioriteta u školski razvojni plan

U **Fazi 3.** procesa korištenja Indeksa, u kojoj će možda biti potrebno održati niz sastanaka s točno određenim ciljem, članovi tima za promicanje školskoga planiranja rade reviziju školskoga razvojnog plana. Tim odlučuje u kojoj mjeri će plan biti izmijenjen u svjetlu rada s Indeksom. Prioriteti dogovoreni sa školskim osobljem na kraju druge faze unose se u školski razvojni plan.

Uvođenje okvira Indeksa u školski razvojni plan

Kako bi prioriteti, koje je utvrdio koordinacijski tim, bili uneseni u školski razvojni plan i provedeni, od tog trenutka koordinacijski tim treba postati i tim za promicanje školskoga planiranja. Tim treba odlučiti da li je rad s Indeksom jedna od niza aktivnosti u njihovu razvojnom planu ili će cijeli plan biti oblikovan prema okviru koji daje Indeks.

Uvođenje prioriteta u školski razvojni plan

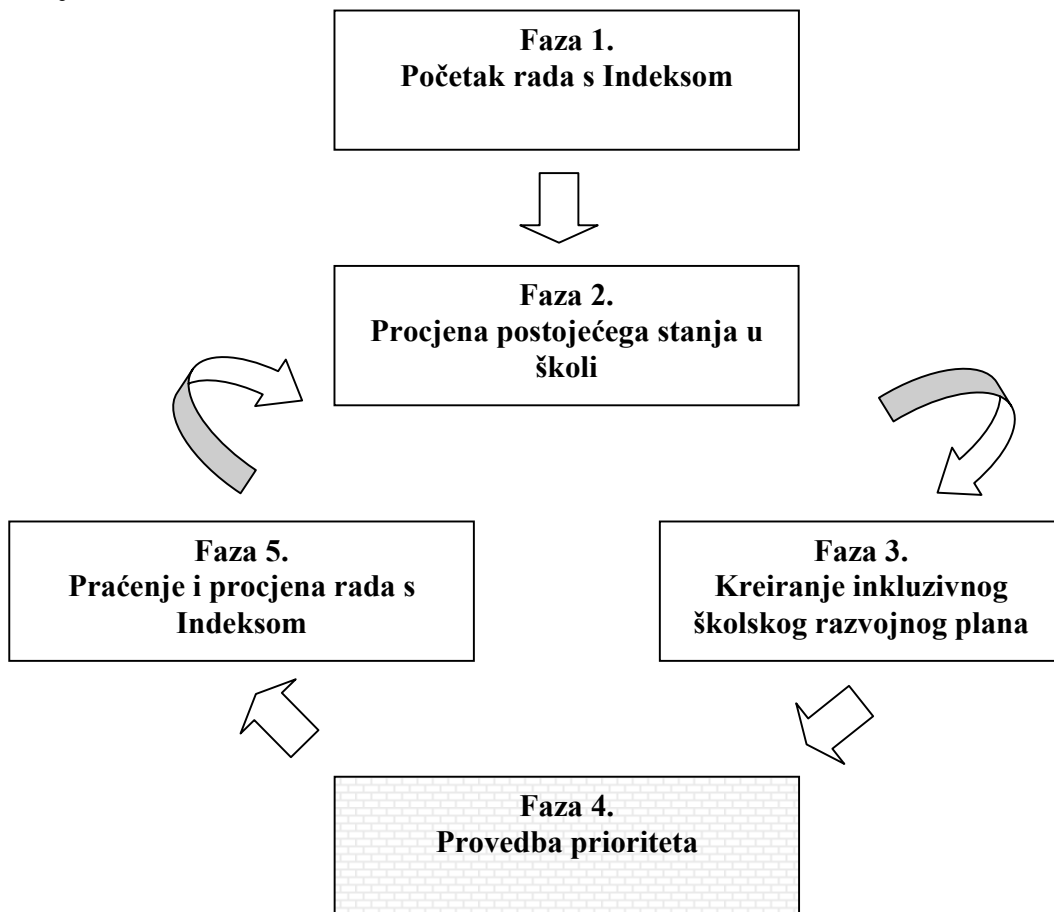
Tim za promicanje školskoga planiranja ima popis dogovorenih prioriteta za promicanje do kojih se došlo u drugoj fazi, koje treba uklopiti u okvir školskoga razvojnog plana. Ovo zahtijeva da svaki prioritet bude detaljno raščlanjen glede vremena potrebnoga za njegovo ostvarivanje, resursa i utjecaja, koji će imati na promicanje školskoga osoblja. Odgovornost za provjeru napretka svakog prioriteta trebao bi preuzeti jedan član tima za planiranje, ali odgovornost za rad na promicanju treba biti široko podijeljena kako bi se promjene provodile u praksi. Potrebno je da budu razvijeni kriteriji za procjenu provedbe prioriteta. Pitanja iz Indeksa mogu biti koristan temelj za definiranje ovih kriterija. Ona se mogu izvući iz pokazatelja koji predstavljaju posebno problematične oblasti i mogu se dopuniti pitanjima iz pokazatelja u istoj ili u drugim dimenzijama, koje će podržati promicanje u izabranoj oblasti.

Skupina treba u svom planu razmotriti postojeće prioritete, kako oni doprinose promicanju inkluzivnog ustroja škole i izvršiti sve potrebne izmjene.

Faza 4. : Provedba prioriteta

(kontinuiran proces)

- Provedba utvrđenih prioriteta u praksi
- Održavanje promicanja
- Bilježenje promicanja
-

Faza 4. Indeksa podrazumijeva primjenu prioriteta u praksi. Ovo može zahtijevati detaljnije istraživanje u okviru škole i postati oblik akcionog istraživanja. Suradnja, dobra komunikacija i opća posvećenost inkluzivnim vrijednostima predstavljaju potporu promicanju. Promicanje se procjenjuje prema kriterijima definiranim školskim razvojnim planom, a nakon tromjesečja pravi se izvješće o napretku. Ova je faza kontinuirana i nema vremenskoga ograničenja.

Provedba utvrđenih prioriteta

Ovih nekoliko primjera ilustrira kako škola može podupirati promicanje. U jednoj su školi nastavnici odlučili da je koordinacija potpore jedan od prioriteta. Pošto nije postojalo zajedničko planiranje među nastavnicima iz različitih oblasti, oni su odlučili da ispituju postojeću situaciju radeći zajedno. U tijeku šest tjedana promatrali su rad jedni drugih, a zatim se sastali da prodiskutiraju svoja zapažanja i mogućnosti za bližu suradnju. Odlučili su razgovarati i s učenicima koje su promatrali o njihovu iskustvu potpore, kako bi razumjeli i njihovu perspektivu. Svoje nalaze uobličili su u opće preporuke o potpori za školsku politiku.

U drugom primjeru, jedna je osnovna škola prikupila podatke od učenika i roditelja/staratelja da nasilno ponašanje u školi predstavlja ozbiljan problem. Tim za promicanje školskoga planiranja odlučio je iskoristiti pitanja u okviru pokazatelja B.2.9. „Nasilno ponašanje je smanjeno“, kao okvir za detaljno ispitivanje o stavovima i iskustvima s nasilnim ponašanjem. Posebno su se usmjerili na sljedeća pitanja:

- Dijeli li školsko osoblje, roditelji/staratelji i učenici ista shvatanja o tome što je nasilno ponašanje?
- Smatra li se prijetnja prekidom prijateljstva izvorom nasilnoga ponašanja?
- Postoji li jasan propis o nasilnom ponašanju koji precizno definira što jeste, a što nije nasilje u školi?
- Je li jezik školskih propisa razumljiv školskom osoblju, roditeljima/starateljima, učenicima?
- Raspolaze li škola osobama oba spola koje može pozvati i koje mogu pružiti potporu dječacima i djevojčicama kada je u pitanju nasilno ponašanje?
- Znaju li učenici da se obrate ako su žrtve nasilnog ponašanja?
- Jesu li učenici uključeni u strategije za sprečavanje i smanjivanje nasilnog ponašanja?
- Postoje li jasni zapisnici o slučajevima nasilja?
- Je li nasilno ponašanje smanjeno?

Kada su ispitali obujam i prirodu problema, nastojali su postupiti na nekoliko načina. Na nastavnim satima materinskoga jezika uključili su čitanje tekstova, diskusiju i pisanje radova o nasilju i nasilnom ponašanju. Ustanovljen je forum u okviru kojeg su učenici mogli doprinijeti promicanju strategija za sprečavanje i smanjenje nasilja. Doneseni su novi propisi protiv nasilnoga ponašanja, na jeziku razumljivom svim učenicima, a zatim objavljeni na velikom broju mjesta. Detaljni zapisnici slučajeva nasilja pomogli su da se ustanove obrasci ponašanja kod nekih učenika. Procjenjivali su smanjivanje nasilnog ponašanja kroz ponovljena istraživanja i diskusije, koristeći pitanja iz Indeksa, s dodatkom nekih njihovih, koja su uzimala u obzir ono što su otkrili tijekom istraživanja.

Održavanje promicanja

Tijekom **Faze primjene i provedbe** prioriteta neophodno je održati pozornost i sudjelovanje svih članova. Ovo može zahtijevati posebne napore, jer se zbog duboko ukorijenjenih uvjerenja i vrijednosti može pojaviti otpor kod nekih članova školske zajednice. U okviru provedbe određenih prioriteta u praksi ne bi trebalo zapostaviti rad na mijenjanju sveopće školske kulture. Aktivnosti usmjerene na stvaranje inkluzivne kulture mogu trajati godinama. Ali, zauzvrat, takve promjene mogu održati posvećenost i sudjelovanje školskoga i upravnoga osoblja, učenika i roditelja/staratelja u stvaranju detaljnih promjena u školskoj politici i praksi. U školi zasnovanoj na suradnji, školsko će se osoblje moći osloniti na stručnost i procjenu kolega i uzajamno pružati potporu u istrajavanju glede ostvarenja ciljeva.

Neki članovi školskoga osoblja, učenici ili roditelji/staratelji, mogu imati različita mišljenja glede određenoga načina promicanja. Tim za planiranje promicanja mora poticati izražavanje ovakvih mišljenja i diskusiju o njihovim razlikama, možda i ispraviti način promicanja, kako bi se osiguralo da pravac razvojnih promjena odgovara što većem broju ljudi u školskoj zajednici.

Tim za planiranje, također, treba osigurati da svi budu obaviješteni o promicanju u ovom procesu. Ovo se može izvesti kroz različita okupljanja, sastanke osoblja, školske novine, obavještenja, aktivnosti, učenička vijeća, i sl. Kao što daje informacije, skupina treba i slušati druge, osobito one koji imaju malo prigoda da ih netko sasluša i uvaži njihovo mišljenje.

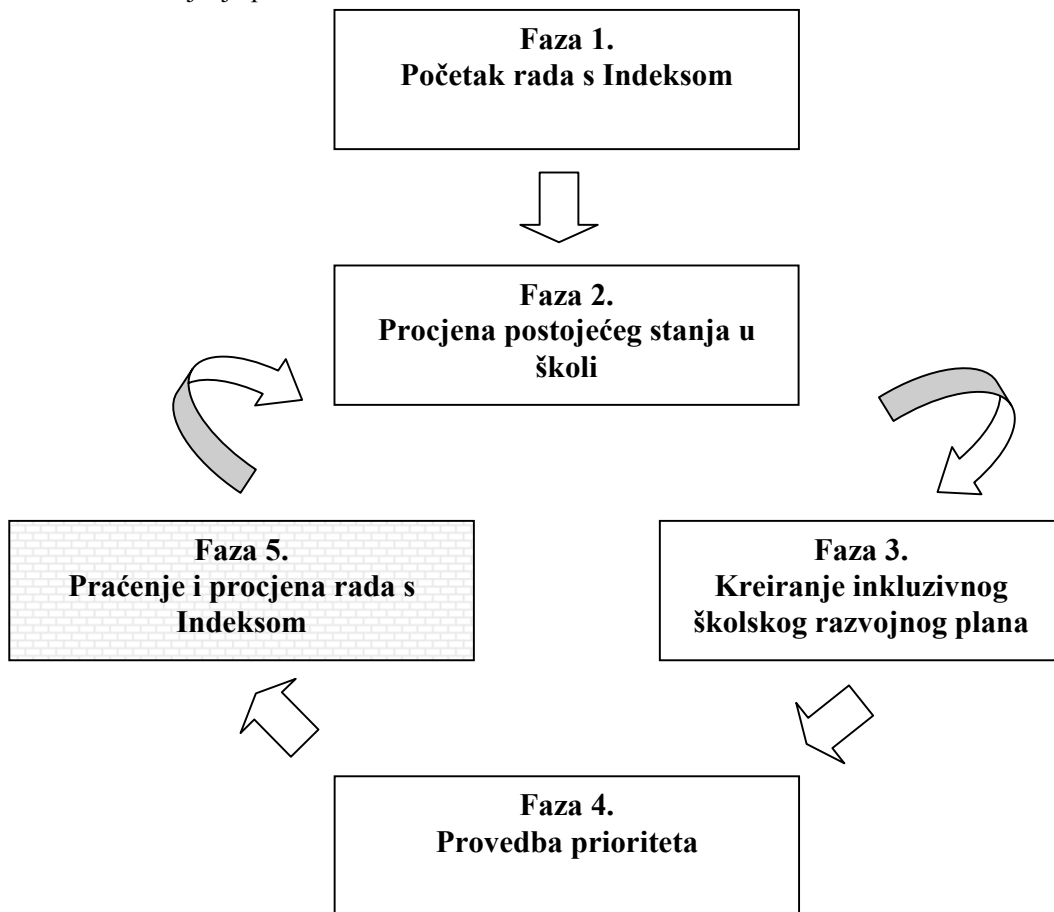
Bilježenje promicanja

Član tima za planiranje školskoga promicanja odgovoran za provedba prioriteta treba osigurati da se sve promjene prate, kako bi se zabilježio napredak, da se unesu potrebne izmjene u školskom planu i programu, uz konsultacije sa svim relevantnim skupinama. Praćenje promjena treba uključiti razgovore sa školskim osobljem, učenicima, roditeljima/starateljima, pregled školskih dokumenata i pravilnika, kao i promatranje školske prakse. Na kraju svakog tromjesečja trebalo bi praviti izvješća o provedbi prioriteta, a prema kriterijima definiranim u **Fazi 3**. Oni mogu biti i objavljeni u okviru školskih novina ili u formi obavještenja.

Faza 5. : Praćenje i procjena rada s Indeksom

(kontinuiran proces)

- Procjena promicanja
- Procjena procesa Indeksa
- Nastavljanje procesa Indeksa

Skupina procjenjuje sveukupni napredak u promicanju. Oni razmatraju svaki veći napredak u promjeni školske kulture, politike i prakse. Uz to se diskutira o izmjenama koje su potrebne u samom procesu korištenja Indeksa. Pokazatelji i pitanja, prilagođeni školi, koriste se za procjenu obujma promjena u školi i za formuliranje novih prioriteta za školski razvojni plan za iduću godinu.

Procjena promicanja

Da bi se procijenilo sveukupno promicanje, članovi skupine moraju sakupiti i pregledati sve podatke o napretku, u svakoj oblasti promicanja, definirane planom. Promjene bi trebalo procijeniti prema kriterijima uspjeha definiranih planom, a na osnovu toga napraviti i izmjene sukladno novim prioritetima. Skupina treba razmotriti kako će nastaviti rad u idućoj godini.

Promicanje će također biti procijenjeno kao rezultat novog istraživanja u školi korištenjem dimenzija, pokazatelja i pitanja početkom nove školske godine. Ovakvo istraživanje može osvijetliti kulturni zaokret, koji prevazilazi bilo koji pojedinačni planirani prioritet.

Procjena procesa korištenja Indeksa

Proces korištenja Indeksa, također, zahtijeva procjenu. Tim za školsko planiranje treba razmotriti način na koji su koristili Indeks i odlučiti kako se materijali mogu koristiti na najbolji način za potporu promicanja škole u sljedećim godinama. Trebaju procijeniti koliko je Indeks pomogao školi da usvoji inkluzivne načine rada.

Skupina treba razmotriti i sastav koordinacijskoga tima koji je radio s Indeksom i njegov odnos sa školskim strukturama za planiranje promicanja. Potrebno je procijeniti koliko su bili dobro pripremljeni za svoj rad, kako su se odvijale konsultacije s drugim skupinama, koliko je uspješno podijeljena odgovornost s drugima za daljnja istraživanja i provedbu prioriteta i kakva je potpora ovom procesu. U ovoj fazi nazočnost kritičkog prijatelja može biti dragocjena. Međutim, uspjeh samoprocjene zahtijeva da svi članovi tima budu spremni preispitati sopstveni način rada. Tabela 10. sadrži pitanja koja mogu pomoći timu da procijeni sopstveni rad.

Tabela 10. Procjena procesa korištenja Indeksa

- Koliko dobro je radio koordinacijski tim, u smislu njegova sastava, podjele zadaća unutar tima, konsultacija s drugima i raspodjele odgovornosti za razvojni proces?
- U kojoj mjeri je došlo do promjena u posvećenosti prema inkluzivnijem načinu rada u školi?
- Do koje mjere su ključne ideje Indeksa utjecale na razmišljanje o školskoj politici i praksi? To su: inkluzija, prepreke za učenje i sudjelovanje, resursi potpore učenju i sudjelovanju, potpora različitostima.
- U kojoj mjeri proces konsultacija bio inkluzivan i tko bi još mogao tome doprinijeti u budućnosti?
- U kojoj mjeri su dimenzije i oblasti Indeksa bile korisne za strukturiranje školskoga razvojnog planiranja?
- U kojoj mjeri su pokazatelji i pitanja pomogli prepoznavanju prioriteta ili detalja glede prioriteta koji ranije nisu bili uočeni?
- U kojoj mjeri su relevantni podaci prikupljeni u procjeni prioriteta i provedbe promicanja i kako bi se ovo moglo poboljšati?

- U kojem obujmu je proces rada s Indeksom doprinio inkluzivnom načinu rada u školi?
- Kako se razvojne promjene održavaju i kako bi se to moglo promicati?

Nastavljanje procesa korištenja Indeksa

U završnoj fazi procesa, koja se može podudariti s krajem godine rada s Indeksom, tim za promicanje školskoga planiranja pravi reviziju koordinacije dosadašnjega rada. U mnogim školama većina osoblja već će biti upoznata s Indeksom, ali novom osoblju treba objasniti proces korištenja Indeksa u okviru njihova uklapanja u novu sredinu. Revizija pokazatelja i pitanja, kao dio procjene napredovanja, može voditi ka daljnjem istraživanju unutar škole. **Faza 5.** ponovno se vraća na **Fazu 2.**, čime se osigurava kontinuitet ciklusa školskoga planiranja.

III. Dio

Pokazatelji i tvrdnje

Popis pokazatelja

Pokazatelji s pojašnjavajućim tvrdnjama

DIMENZIJA A *Oblast A.1.* **Izgradnja zajednice**

DIMENZIJA A *Oblast A.2.* **Uspostava inkluzivnih vrijednosti**

DIMENZIJA B *Oblast B.1.* **Razvijanje škole za sve**

DIMENZIJA B *Oblast B.2.* **Organiziranje potpore različitostima**

DIMENZIJA C *Oblast C.1.* **Organiziranje nastave i učenja**

DIMENZIJA C *Oblast C.2.* **Mobilizacija resursa**

POKAZATELJI

DIMENZIJA A *Stvaranje inkluzivne kulture*

A.1. Izgradnja zajednice

Pokazatelj	A.1.1.	Svatko osjeća da je dobrodošao.
	A.1.2.	Učenici pomažu jedni drugima.
	A.1.3.	Školsko osoblje međusobno dobro surađuje.
	A.1.4.	Školsko se osoblje i učenici ophode jedni prema drugima s poštovanjem.
	A.1.5.	Postoji partnerski odnos školskoga osoblja i roditelja/staratelja.
	A.1.6.	Školsko osoblje i školska uprava dobro surađuju.
	A.1.7.	Lokalna je zajednica uključena u rad škole.

A.2. Uspostava inkluzivnih vrijednosti

Pokazatelj	A.2.1.	Od svih učenika se očekuje mnogo.
	A.2.2.	Školsko osoblje, školska uprava, roditelji/staratelji i učenici dijele filozofiju inkluzije.
	A.2.3.	Učenici se jednako uvažavaju.
	A.2.4.	Školsko osoblje i učenici odnose se jedni prema drugima kao prema ljudskim bićima i osobama s bitnom ulogom.
	A.2.5.	Školsko osoblje nastoji ukloniti prepreke za učenje i sudjelovanje u svim vidovima rada škole.
	A.2.6.	Škola se bori da smanji sve oblike diskriminacije.

POKAZATELJI

DIMENZIJA B Stvaranje inkluzivne *politike*

B.1. Razvijanje škole za sve

Pokazatelj	B.1.1.	Zapošljavanje i promicanje školskoga osoblja je pravično.
	B.1.2.	Novom se školskom osoblju pomaže da se uklopi u školsku sredinu.
	B.1.3.	Škola nastoji primiti sve učenike iz lokalne zajednice.
	B.1.4.	Školska zgrada i prostor su uređeni tako da budu pristupačni za sve.
	B.1.5.	Svim novim učenicima se pomaže da se uklope u školsku sredinu.
	B.1.6.	Škola organizira odjeljenja tako da se uvažavaju potrebe i htijenja svih učenika.

B.2. Organiziranje potpore različitosti

Pokazatelj	B.2.1.	Svi su oblici potpore koordinirani.
	B.2.2.	Aktivnosti za usavršavanje školskoga osoblja pomažu osoblju da odgovori na različitosti među učenicima.
	B.2.3.	Politika „posebnih obrazovnih potreba“ je politika inkluzije.
	B.2.4.	Pravilnik za rad s djecom s posebnim obrazovnim potrebama koristi se za smanjivanje prepreka za učenje i sudjelovanje svih učenika u obrazovnom procesu.
	B.2.5.	Potpore za djecu kojima bosanski/hrvatski/srpski jezik nije materinski je usklađena s potporom učenju.
	B.2.6.	Politika potpore odgoju i ponašanju povezana je s politikom promicanja školskih programa i potpore učenju.
	B.2.7.	Smanjeni su pritisci za isključivanje učenika.
	B.2.8.	Smanjene su prepreke za pohađanje nastave.
	B.2.9.	Smanjeno je nasilno ponašanje.

POKAZATELJI

DIMENZIJA C *Razvijanje inkluzivne prakse*

C.1. Organiziranje nastave i učenja

Pokazatelj	C.1.1.	Nastava se planira tako da mogu učiti svi učenici.
	C.1.2.	Nastavni sati potiču sudjelovanje svih učenika.
	C.1.3.	Nastavni sati razvijaju razumijevanje različitosti.
	C.1.4.	Učenici su aktivno uključeni u svoje učenje.
	C.1.5.	Učenici uče kroz zajednički rad.
	C.1.6.	Ocjenjivanje doprinosi postignuću svih učenika.
	C.1.7.	Disciplina u učionici zasniva se na uzajamnom poštovanju.
	C.1.8.	Nastavnici planiraju, održavaju i procjenjuju nastavu kroz zajedničku suradnju.
	C.1.9.	Domaće zadaće doprinose učenju svih učenika.
	C.1.10.	Svi učenici sudjeluju u izvanškolskim aktivnostima.

C.2. Mobilizacija resursa

Pokazatelj	C.2.1.	Različitosti među učenicima koriste se kao resurs za nastavu i učenje.
	C.2.2.	Stručnost se školskoga osoblja koristi u potpunosti.
	C.2.3.	Školsko osoblje razvija resurse za potporu učenju i sudjelovanju.
	C.2.4.	Resursi u zajednici su poznati i koriste se.
	C.2.5.	Školska sredstva su pravično raspoređena tako da podržavaju inkluziju.

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA A *Stvaranje inkluzivne kulture*

A.1. **Izgradnja zajednice**

Pokazatelj A.1.1. Svatko osjeća da je dobrodošao

- I. Prvi kontakt koji ljudi imaju sa školom je prijateljski i pruža osjećaj dobrodošlice?
- II. Škola pruža osjećaj dobrodošlice svim učenicima, uključujući učenike ometene u razvoju, Rome, izbjeglice ili azilante?
- III. Škola pruža dobrodošlicu svim roditeljima/starateljima i drugim članovima lokalne zajednice?
- IV. Informacije o školi su dostupne svima, bez obzira na materinski jezik i ometenost, primjerice, da li su tiskane dovoljno velikim slovima, prevedene ili napisane brajicom (Brailleovim pismom)?
- V. Kada je potrebno, prevoditelji za druge jezike, uključujući i jezik znakova, dostupni su u školi?
- VI. Iz dokumenata školske politike (brošure, razvojni akcioni planovi, informacije date podnositeljima zamolbi za zaposlenje) jasno je da je odgovor na različitosti među učenicima i u njihovom podrijetlu, dio školske prakse?
- VII. Školski hodnici odražavaju sastav svih pripadnika različitih zajednica nazočnih u školi?
- VIII. Škola panoima i različitim slikama obilježava različite lokalne kulture i zajednice?
- IX. Postoji običaj da se na pozitivan način dočekuju novi ili ispraćaju stari učenici i školsko osoblje?
- X. Učenici imaju dojam da njihova učionica pripada njima?
- XI. Učenici, roditelji, školsko osoblje i drugi članovi zajednice osjećaju da škola pripada njima?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA A *Stvaranje inkluzivne kulture*

A.1. **Izgradnja zajednice**

Pokazatelj A.1.2. **Učenici pomažu jedni drugima**

- I. Učenici nude pomoć jedni drugima ili je traže jedni od drugih kada je to potrebno?
- II. Na posterima, panoima i sličnim prostorima ističe se zajednički rad?
- III. Na posterima, panoima i sličnim prostorima ističu se individualna postignuća?
- IV. Učenici prijavljuju nekom od školskoga osoblja kada je njima ili nekom drugom potrebna pomoć?
- V. U školi se aktivno potiče prijateljstvo koje podrazumijeva i potporu?
- VI. Među učenicima je razvijen duh suradnje?
- VII. Učenici se ne nazivaju pogrđnim imenima koja odražavaju rasističku, seksističku, homofobičnu i druge oblike diskriminacije, kao i diskriminaciju prema djeci s posebnim potrebama?
- VIII. Učenici razumiju da se od različitih učenika može očekivati različit stupanj usklađivanja i vladanja po školskim pravilima?
- IX. Učenici cijene rezultate drugih, čija se početna pozicija razlikuje od njihove?
- X. Učenici osjećaju da se njihove svađe i razmirice rješavaju pravično i učinkovito?
- XI. Učenici zastupaju druge, za koje misle da se prema njima postupa nepravedno?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA A *Stvaranje inkluzivne kulture*

A.1. **Izgradnja zajednice**

Pokazatelj A.1.3. **Školsko osoblje međusobno dobro surađuje**

- I. Članovi školskoga osoblja ophode se jedni prema drugima s poštovanjem, bez obzira na poziciju i ulogu u školi?
- II. Članovi školskoga osoblja ophode se jedni prema drugima s poštovanjem bez obzira na spol?
- III. Članovi školskoga osoblja ophode se jedni prema drugima s poštovanjem bez obzira na socijalno ili etničko podrijetlo?
- IV. Svi članovi školskoga osoblja pozivaju se na sastanke?
- V. Svi članovi školskoga osoblja dolaze na sastanke?
- VI. Većina članova školskoga osoblja aktivno sudjeluje na sastancima?
- VII. Nastavnici su uključeni u izradu i procjenu nastavnih planova i programa?
- VIII. Timski rad među školskim osobljem je model suradnje učenika?
- IX. Školsko osoblje zna kome da se obrati ako ima problem?
- X. Školsko osoblje osjeća da može razgovarati o svojim problemima u radu?
- XI. Svi članovi školskoga osoblja uključeni su u definiranje prioriteta za školsko promicanje?
- XII. Članovi školskoga osoblja doživljavaju školski razvojni plan kao svoj?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA A *Stvaranje inkluzivne kulture*

A.1. **Izgradnja zajednice**

Pokazatelj A.1.4. **Školsko osoblje i učenici ophode se jedni prema drugima s poštovanjem**

- I. Školsko osoblje oslovljava sve učenike s poštovanjem, imenom kojim bi ovi htjeli da ih oslovljavaju, s pravilnim izgovorom?
- II. Učenici se odnose s poštovanjem prema cjelokupnom školskom osoblju, bez obzira na njihov status u školi?
- III. Od učenika se traži mišljenje o tome kako se škola može promicati?
- IV. Mišljenja učenika utječu na dešavanja u školi?
- V. Učenici imaju posebnu prigodu da razgovaraju o pitanjima glede škole?
- VI. Učenici pomažu školskom osoblju kada se to od njih zatraži?
- VII. Učenici nude pomoć kada vide da je potrebna?
- VIII. Učenici i školsko osoblje vode računa o školskom prostoru?
- IX. Učenici znaju kome da se obrate kada imaju problem?
- X. Učenici imaju povjerenja da će se njihovi problemi učinkovito rješavati?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA A *Stvaranje inkluzivne kulture*

A.1. **Izgradnja zajednice**

Pokazatelj A.1.5. Postoji partnerski odnos školskoga osoblja i roditelja/staratelja

- I. Roditelji i školsko osoblje ophode se jedni prema drugima s poštovanjem?
- II. Komunikaciju sa školskim osobljem roditelji ocjenjuju dobrom?
- III. Svi roditelji su dobro informirani o školskoj politici i praksi?
- IV. Roditelji su upoznati s prioritetima školskoga promicanja?
- V. Roditelji imaju prigodu da sudjeluju u donošenju odluka glede škole?
- VI. Neki roditelji/staratelji imaju strah od dolaska u školu i susreta sa školskim osobljem i učinjeni su koraci za njihovo prevazilaženje?
- VII. Postoje razne prigode za roditelje da se uključe u školske aktivnosti?
- VIII. Postoje razne prigode kada roditelji mogu razgovarati o napredovanju svoje djece ili izraziti zabrinutost u svezi s njima?
- IX. Jednako se prihvataju i cijene različiti doprinosi roditelja/staratelja školi?
- X. Školsko osoblje uvažava znanja koja roditelji/staratelji imaju o svojoj djeci?
- XI. Školsko osoblje potiče uključivanje svih roditelja/staratelja u učenje njihove djece?
- XII. Roditeljima je jasno kako mogu pomoći i podržati učenje svoje djece kod kuće?
- XIII. Roditelji osjećaju da se u školi uvažavaju njihova djeca?
- XIV. Roditelji osjećaju da škola ozbiljno shvata njihovu zabrinutost u svezi s njihovom djecom (ukoliko zabrinutost postoji)?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA A *Stvaranje inkluzivne kulture*

A.1. **Izgradnja zajednice**

Pokazatelj A.1.6. **Školsko osoblje i školska uprava dobro surađuju**

- I. Školsko osoblje razumije ulogu i odgovornost školskoga odbora?
- II. Školski odbor razumije ustroj škole i odgovornost školskoga osoblja?
- III. Školski odbor (u svakom trenutku) rado prihvata da pruži svoj doprinos u radu škole?
- IV. Sastav školskoga odbora odražava sastav lokalne zajednice?
- V. Školski odbor je u potpunosti informiran o politici škole?
- VI. Školsko osoblje i članovi školskoga odbora slažu se oko toga kako školski odbor može doprinijeti školi?
- VII. Članovi školskoga odbora osjećaju da se njihov doprinos uvažava bez obzira na njihov status?
- VIII. Školsko osoblje i školski odbor dijele mišljenje o pristupu učenicima okarakteriziranim kao: „djeca s posebnim obrazovnim potrebama“?
- IX. Školsko osoblje i školski odbor dijele zajednički stav o identificiranju učenika koji se suočavaju s teškoćama i o načinu na koji bi im trebalo pružiti potporu?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA A *Stvaranje inkluzivne kulture*

A.1. **Izgradnja zajednice**

Pokazatelj A.1.7. Lokalna je zajednica uključena u rad škole

- I. U školi rade osobe različitih socijalnih grupacija (primjerice, stari ljudi ili različite etničke zajednice)?
- II. Škola je uključena u aktivnosti lokalne zajednice?
- III. Članovi lokalne zajednice dijele neke prostore s učenicima i školskim osobljem (kao što su, primjerice, knjižnica, ulazni hol, školska kuhinja, i sl.).
- IV. Članovi lokalne zajednice podjednako sudjeluju u radu škole, bez obzira na njihovu socijalnu, vjersku ili etničku pripadnost?
- V. Školsko osoblje i odbor traže mišljenja članova lokalne zajednice o školi?
- VI. Mišljenja članova lokalne zajednice utječu na školsku politiku?
- VII. U lokalnoj zajednici postoji pozitivno mišljenje o školi?
- VIII. Zapošljavanje školskoga osoblja je transparentno omogućavajući podjednake šanse svima koji zadovoljavaju uvjete za dati posao?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA A *Stvaranje inkluzivne kulture*

A.2. **Uspostava inkluzivnih vrijednosti**

Pokazatelj A.2.1. Od svih učenika se očekuje mnogo

- I. Učenici osjećaju da pohađaju školu u kojoj je moguće ostvariti maksimalni uspjeh?
- II. Svi učenici se potiču da mnogo očekuju od svog učenja?
- III. Prema svim učenicima se ophodi kao da ne postoji granica njihova uspjeha?
- IV. Školsko osoblje izbjegava promatrati učenike kao da su njihove sposobnosti nepromjenjive, zasnovane na njihovom trenutačnom uspjehu?
- V. Učenici se potiču da se ponose svojim rezultatima?
- VI. Učenici se potiču da cijene i prihvataju rezultate drugih?
- VII. Školsko osoblje nastoji spriječiti negativna mišljenja o učenicima koji ostvaruju visoke rezultate na nastavnim satima?
- VIII. Školsko osoblje nastoji spriječiti negativna mišljenja o učenicima s posebnim obrazovnim potrebama?
- IX. Školsko osoblje nastoji spriječiti uporabu omalovažavajućih naziva za učenike?
- X. Postoje nastojanja u školi da se priča o strahu od neuspjeha?
- XI. Školsko osoblje izbjegava da povezuje mogući uspjeh jednog učenika s uspjehom brata, sestre ili nekog drugog učenika iz njegova okruženja?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA A *Stvaranje inkluzivne kulture*

A.2. **Uspostava inkluzivnih vrijednosti**

Pokazatelj A.2.2. **Školsko osoblje, školski odbor, roditelji/staratelji i učenici dijele filozofiju inkluzije**

- I. Izgradnja školske zajednice, koja pruža potporu, smatra se podjednako važnom, kao i postizanje akademskoga uspjeha?
- II. Njegovanje suradnje smatra se podjednako važnim, kao i potpora neovisnosti?
- III. Postoji naglasak da treba cijeniti različitosti prije nego da se treba usklađivati s jednom jedinom „normalnošću“?
- IV. Na različitost se prije gleda kao na bogat izvor potpore učenju nego na problem?
- V. Postoji zajednička riješenost da se u školi smanje nejednakosti u mogućnostima?
- VI. Postoji zajednička želja da se prihvate učenici iz svih zajednica, bez obzira na njihovo podrijetlo, postignuća ili ometenost?
- VII. Preispituju se stavovi o granicama inkluzije kada su u pitanju učenici s težom ometenošću?
- VIII. Postoji zajedničko shvatanje da se inkluzija odnosi na povećanje sudjelovanja u školi, kao i dostupnosti škole?
- IX. Isključivanje se shvata kao svaki proces izdvajanja jednih učenika od drugih?
- X. Svi u školi preuzimaju odgovornost za stvaranje inkluzivnije škole?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA A *Stvaranje inkluzivne kulture*

A.2. **Uspostava inkluzivnih vrijednosti**

Pokazatelj A.2.3. **Učenici se jednako uvažavaju**

- I. Različitost u jezicima se vidi kao pozitivan doprinos školskom životu?
- II. Razlike u strukturi obitelji se priznaju i cijene?
- III. Smatra se da su roditelji/staratelji jednako vrijedni za školu, bez obzira na status njihova zanimanja, njihovu zaposlenost ili nezaposlenost?
- IV. Učenici i školsko osoblje s ometenošću jednako su dobrodošli, kao i oni bez ometenosti?
- V. Učenici s malim i velikim mogućnostima jednako se uvažavaju?
- VI. Radovi svih učenika izloženi su u učionicama i školi?
- VII. Rezultati dječaka i djevojčica podjednako se podržavaju i ističu?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA A *Stvaranje inkluzivne kulture*

A.2. **Uspostava inkluzivnih vrijednosti**

Pokazatelj A.2.4. **Školsko osoblje i učenici odnose se jedni prema drugima kao prema ljudskim bićima, i kao prema osobama s bitnom ulogom**

- I. Članovi školskoga osoblja dobro poznaju učenike?
- II. Učenici osjećaju da ih nastavnici vole?
- III. Istodobno se promatraju, i oni koji prenose znanje i oni koji kojima se prenosi znanje?
- IV. Školsko osoblje osjeća uvažavanje i potporu?
- V. Značajnim događajima školskoga osoblja i učenika, kao što su rođenja, smrt i bolest, pridaje se odgovarajuća pozornost?
- VI. Učenici i školsko osoblje mogu dobiti potporu da priznaju kad su povrijeđeni, neraspoloženi ili ljuti nekog određenog dana?
- VII. Prihvaćeno je da školsko osoblje može izraziti negativna osjećanja o učenicima u povjerenju, kao način da ih prevaziđu?
- VIII. Školsko osoblje izbjegava negativno okarakterizirati određene učenike?
- IX. Prostori i mjesta kao što su toaleti, tuševi i ormarići, održavaju se u dobrom stanju?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA A *Stvaranje inkluzivne kulture*

A.2. **Uspostava inkluzivnih vrijednosti**

Pokazatelj A.2.5. **Školsko osoblje nastoji ukloniti prepreke za učenje i sudjelovanje u svim vidovima djelovanja škole**

- I. Školsko osoblje shvata da može utjecati na prepreke za učenje i sudjelovanje s kojima se suočavaju učenici?
- II. Smatra se da se prepreke za učenje i sudjelovanje javljaju i u odnosu između učenika i njihova nastavnoga i radnoga okruženja?
- III. Smatra se da nastavno i radno okruženje treba obuhvatiti odnose školskoga osoblja i učenika, zgrade, kulturu, politiku škole, nastavni program i nastavne pristupe?
- IV. Školsko osoblje izbjegava sagledati prepreke za učenje i sudjelovanje kao posljedicu nedostatka ili ometenosti učenika?
- V. Školsko osoblje i učenici shvataju da školska politika i praksa moraju odražavati razlike među učenicima u školi?
- VI. Prepreke koje nastaju kao posljedica razlika u kulturi škole i obitelji iz kojih djeca dolaze, uočavaju se i prave se planovi za njihovo pravazilaženje?
- VII. Smatra se da se svi mogu suočiti s preprekama za učenje i sudjelovanje?
- VIII. Školsko osoblje izbjegava etiketirati učenike na temelju njihovih sposobnosti?
- IX. Školskom osoblju je jasno na koji način kategorizacija učenika kao „djece s posebnim obrazovnim potrebama“ može dovesti do njihova podcjenjivanja i odvajanja?
- X. Školsko osoblje izbjegava uspoređivati redovite učenike i učenike s „posebnim potrebama“?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA A *Stvaranje inkluzivne kulture*

A.2. **Uspostava inkluzivnih vrijednosti**

Pokazatelj A.2.6. Škola teži smanjiti sve oblike diskriminacije

- I. Školsko osoblje i učenici svjesni su postojanja institucionalne diskriminacije i potrebe da se umanje svi njeni oblici?
- II. Školsko osoblje i učenici prepoznaju korijene diskriminacije u netoleriranju različitosti?
- III. obraća se pozornost na pritiske koji vode isključivanju kojima su izloženi učenici nacionalnih manjina i način na koji se netolerancija prema razlikama može tumačiti kao rasizam?
- IV. Prihvata se da sve kulture i religije obuhvataju različita motrišta i različite stupnje pridržavanja svojih običaja?
- V. Školsko osoblje izbjegava pripisivanje stereotipnih uloga učenicima u organiziranju školskih aktivnosti i programa (primjerice, prema uspjehu ili boji kože)?
- VI. Postoji poštovanje prema školskom osoblju i učenicima, bez obzira na njihove godine?
- VII. Školsko osoblje i učenici izbjegavaju spolne stereotipe u očekivanjima koja se tiču rezultata, budućnosti učenika ili kod pružanja pomoći pri rješavanju zadaća?
- VIII. Škola uvažava homoseksualnost kao dio različitosti među ljudima?
- IX. Školsko osoblje smatra da poteškoće u učenju i sudjelovanju nastaju kada se ljudi s ometenošću suoče s negativnim stavovima i/ili institucionalnim preprekama?
- X. Stereotipna motrišta o tjelesnoj savršenosti se preispituju?
- XI. Smatra se da znanje o slabostima učenika donosi ograničen doprinos planiranju obrazovanja za učenike?
- XII. Školsko se osoblje nastoji boriti protiv stereotipnih stavova prema ljudima s ometenošću kada se na njih gleda, primjerice, kao na predmet sažaljenja ili na herojske borce protiv nesreće?
- XIII. Isključivanje učenika s težom ometenošću shvata se više kao izraz ograničenja školske politike i stavova, nego kao izraz praktičnih teškoća?

Dodatne tvrdnje

•

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA B **Stvaranje inkluzivne politike**

B.1. **Razvijanje škole za sve**

Pokazatelj B.1.1. Zapošljavanje i pravično promicanje školskoga osoblja

- I. Prigode za promicanje otvorene za sve koji su za to kvalificirani, u školi i izvan nje?
- II. Na rukovodećim radnim mjestima ravnopravno su zastupljeni zaposlenici u školi, bez obzira na spol i podrijetlo?
- III. Sastav školskoga i izvannastavnoga osoblja odražava sastav lokalne zajednice?
- IV. Postoji jasna strategija za uklanjanje prepreka za zapošljavanje osoblja s ometenošću?
- V. Za rukovodeća radna mjesta daje se nerazmjerna prednost određenim dijelovima zajednice?
- VI. Škola je postavila ciljeve za ostvarivanje ravnopravnosti pri zapošljavanju?
- VII. Uvažavanje razlika među učenicima jedan je od kriterija za zapošljavanje osoblja?
- VIII. Nalaze se privremene zamjene za odsutno pomoćno osoblje i razredne i predmetne nastavnike?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA B Stvaranje inkluzivne *politike*

B.1. Razvijanje škole za sve

Pokazatelj B.1.2. **Novom se školskom osoblju pomaže da se uklopi u školsku sredinu**

- I. Škola prepoznaje teškoće koje novo osoblje može imati prigodom prilagodbe novom radnom mjestu?
- II. Radnici koji duže vrijeme rade u školi trude se da izbjegavaju korištenje riječi kao „mi“ ili „nas“ koje isključuju novopridošle?
- III. Svaki novi član osoblja ima mentora koji je iskreno zainteresiran da njemu ili njoj pomogne da se uklopi u radnu sredinu i školu?
- IV. Škola se trudi da novom osoblju stavi do znanja da ona cijeni iskustvo i znanje koje su donijeli iz druge sredine?
- V. Postoje prigode da kompletno osoblje, uključujući i novo osoblje, razmjenjuje svoje znanje i stručnost?
- VI. *Novo* osoblje dobiva osnovne informacije koje su potrebne o školi?
- VII. *Novo* se osoblje pita da li im trebaju dodatne informacije i te informacije i dobiju?
- VIII. Od *novoga* se osoblja traži da iznesu mišljenja i primjedbe o školi i da li se ta mišljenja i primjedbe uvažavaju, s obzirom na to da dolaze sa strane i mogu dati koristan i drugačiji pogled na stanje u školi?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA B *Stvaranje inkluzivne politike*

B.1. **Razvijanje škole za sve**

Pokazatelj B.1.3. **Škola nastoji primiti sve učenike iz lokalne zajednice**

- I. Svi učenici iz lokalne zajednice potiču se da idu u školu, bez obzira na njihove rezultate ili smetnje u razvoju?
- II. Uključivanje svih učenika iz lokalne zajednice u školu javno se promovira kao politika škole?
- III. Škola nastoji prevazići prepreke za sudjelovanje u nastavi raznih etničkih skupina iz lokalne zajednice?
- IV. Djeca koja su privremeno u lokalnoj zajednici aktivno se i rado prihvataju u školi?
- V. Učenici iz lokalne zajednice u kojoj se nalazi škola, a koji trenutavno pohađaju specijalnu školu, aktivno se potiču da pohađaju redovitu školu?
- VI. Pohađanje je škole obvezno za sve učenike?
- VII. Postoji trend rasta različitosti učenika iz lokalne zajednice koji pohađaju školu?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA B Stvaranje inkluzivne *politike*

B.1. Razvijanje škole za sve

Pokazatelj B.1.4. **Školska zgrada i prostor uređeni su tako da budu pristupačni za sve**

- I. Prigodom uređenja školskoga prostora vodi se računa o tome da on bude pristupačan gluhim, slijepim, slabovidnim, kao i osobama s tjelesnim ograničenjima?
- II. Škola brine o pristupačnosti cjelokupnoga školskog prostora, odnosno učionicama, hodnicima, toaletima, vrtu, igralištima, školskoj kuhinji i izložbenim prostorima?
- III. Škola konsultira udruge osoba s ometenošću o pristupačnosti škole?
- IV. Rušenje građevinskih prepreka za ulazak i kretanje kroz školu je dio plana za moderniziranje školske zgrade?
- V. Smatra se da je rušenje građevinskih prepreka, osim za učenike s ometenošću, važno i za osoblje, roditelje/staratelje, članove školske uprave i druge članove zajednice s ograničenim sposobnostima?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA B Stvaranje inkluzivne *politike*

B.1. Razvijanje škole za sve

Pokazatelj B.1.5. Novim se učenicima pomaže da se uklope u školsku sredinu

- I. Škola ima program za prilagodbu novih učenika?
- II. Program za prilagodbu novih učenika dobro funkcionira za učenike i njihove obitelji, bez obzira da li su došli u školu na početku školske godine ili tijekom nje?
- III. Roditeljima/starateljima dostupne su informacije o sustavu obrazovanja, kao i o samoj školi?
- IV. Program za prilagodbu učenika u novu sredinu vodi računa o razlikama u rezultatima i materinskom jeziku učenika?
- V. Novoprimljeni učenici, kada prvi put dođu u školu, udružuju se s ostalim učenicima?
- VI. Poslije nekoliko tjedana provedenih u školi poduzimaju se mjere kako bi se provjerilo do koje mjere se novi učenici osjećaju ugodno u školi?
- VII. Učenici koji imaju teškoće da upamte raspored prostorija u školskoj zgradi imaju određenu pomoć, posebno na početku, kada stignu u školu?
- VIII. Novoprimljenim učenicima je jasno kome se trebaju obratiti ako imaju teškoća?
- IX. Kada se učenici premještaju iz škole u školu, osoblje škola pri tome surađuje da se promjena olakša?
- X. Poduzimaju se koraci da se učenici upoznaju sa školom prije nego što se upišu u nju, primjerice, iz predškolske ustanove u osnovnu školu ili iz jedne osnovne škole u drugu školu?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA B Stvaranje inkluzivne *politike*

B.1. Razvijanje škole za sve

Pokazatelj B.1.6. Škola organizira odjeljenja na način da se uvažava sva djeca

- I. Svim je odjeljenjima data jednaka mogućnost za korištenje prostorija, kao prostora za učionice, za raspodjelu nastavnika i angažiranje školskoga osoblja?
- II. Školsko osoblje uzima u obzir stvaranje mogućnosti da učenici uče i podučavaju jedni druge u raznorodnim skupinama?
- III. Prigodom sastavljanja razreda vodi se računa o prijateljstvima i nazočnosti drugih koji govore isti jezik?
- IV. Škola pokušava organizirati odjeljenje, što je manje moguće, prema stupnju rezultata ili ometenosti?
- V. Kod pravljenja rasporeda sjedenja u učionici vodi se računa da se spriječe negativni učinci, (primjerice, izolacija u zadnjim klupama)?
- VI. Raspored stolova i stolica u učionici je takav da svi učenici imaju jednaku mogućnost kretanja?
- VII. Raspored sjedenja u učionici po potrebi se mijenja da bi se potaknula socijalna povezanost između dječaka i djevojčica i različitih etničkih skupina u školi?
- VIII. Raspored sjedenja u učionici se po potrebi mijenja u svrhu promicanja mogućnosti za učenje?
- IX. Škola vodi računa o zakonskoj obvezi da zajedno školuje učenike koji imaju i koji nemaju teškoća u učenju?
- X. Škola izbjegava da izdvaja i grupira nerazmjern broj dječaka, kao slabije učenike ili one kojima je potreban alternativni školski program?
- XI. Škola izbjegava smanjivanje opsega školskoga programa (primjerice, izbacivanje stranoga jezika) za učenike koji pohađaju dodatnu nastavu iz pisanja i čitanja?
- XII. Ako postoji izborna nastava, učenicima se dopušta da naprave osobni izbor?

Dodatne tvrdnje

-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA B Stvaranje inkluzivne *politike*

B.2. Organiziranje potpore različitosti

Pokazatelj B.2.1. Svi su oblici potpore koordinirani (usuglašeni)

- I. Škola ima tim za pružanje potpore različitosti?
- II. Koordinaciji potpore daje se značajno mjesto u školi i njome rukovodi iskusno školsko osoblje?
- III. Tim za potporu kreira planove za sprečavanje nastajanja prepreka za učenje i sudjelovanje, s kojima se mogu suočiti učenici?
- IV. U školi postoji opća politika potpore inkluziji, koja je jasna svima u školi?
- V. Politika potpore objašnjena je onima izvan škole, koji podržavaju njen rad?
- VI. Školsko osoblje ima poimanje o svim mehanizmima – službama koje mogu podržati promicanje učenja i sudjelovanja u školi?
- VII. Postoji koordinacija svih inicijativa, tako da one podržavaju inkluzivni razvoj škole?
- VIII. Od onih koji nude potporu traži se da svoj rad usuglase s drugim sličnim inicijativama?
- IX. Politika potpore rukovodi se onim što je bolje za učenike, a ne potrebom za održavanjem profesionalnih nadležnosti?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA B Stvaranje inkluzivne *politike*

B.2. Organiziranje potpore različitosti

Pokazatelj B.2.2. Aktivnosti za usavršavanje školskoga osoblja pomažu osoblju da odgovori na različitosti među učenicima

- I. U aktivnostima promicanja školskoga programa vodi se računa o sudjelovanju učenika koji se razlikuju po podrijetlu, predznanju, iskustvu, rezultatu ili ometenosti?
- II. Aktivnosti za promicanje školskoga programa vode računa o smanjenju prepreka za učenje i sudjelovanje?
- III. Aktivnosti za usavršavanje osoblja pomažu osoblju da ostvari učinkoviti zajednički rad u učionici?
- IV. Partnerska nastava, koju prati zajednička raščlamba i razmjena mišljenja, koristi se kao potpora nastavnicima da odgovore na različitosti među učenicima?
- V. Školsko osoblje međusobno razgovara o procesu nastave kako bi imalo bolji uvid u stavove i mišljenje učenika?
- VI. Školsko osoblje ima obuku iz osmišljavanja i vođenja partnerskog učenja?
- VII. Postoje mogućnosti da se osoblje i učenici upoznaju s tzv. vršnjačkom nastavom?
- VIII. Školsko i nenastavno osoblje upoznaje se s korištenjem tehnologije, kao potpore učenju (primjerice, kamere, televizija, video, dijaprojektori, kasetofoni, računala/internet)?
- IX. Školsko osoblje istražuje načine za smanjenje otuđenosti uz pomoć većega uključivanja učenika u gradivo?
- X. Osoblje u školi je prošlo obuku za obrazovanje djece s poteškoćama u učenju i sudjelovanju?
- XI. Školsko osoblje je upoznato s načinima borbe protiv nasilništva, uključujući rasizam, seksizam i homofobiju?
- XII. Osoblje i rukovodstvo škole preuzima na sebe odgovornost za procjenu sopstvenih potreba za učenjem?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA B Stvaranje inkluzivne *politike*

B.2. Organiziranje potpore različitosti

Pokazatelj B.2.3. Politika „posebnih obrazovnih potreba“ je politika inkluzije

- I. Postoji nastojanje da se što više izbjegne kategorizacija učenika kao “onih koji imaju posebne obrazovne potrebe”?
- II. Škola izbjegava neprimjereno kategorizirati dječake kao “one koji imaju posebne obrazovne potrebe”?
- III. Škola izbjegava neprimjereno kategorizirati određene etničke skupine kao „one koji imaju posebne obrazovne potrebe“?
- IV. Škola svog koordinatora za potporu prije naziva koordinatom potpore za učenje, promicanje učenja ili koordinatom za inkluziju nego “koordinatom za posebne obrazovne potrebe”?
- V. Učenici koji su kategorizirani kao “oni koji imaju posebne obrazovne potrebe“ smatraju se pojedincima s različitim interesovanjima, znanjem i sposobnostima?
- VI. Nastojanja da se otklone prepreke za učenje i sudjelovanje jednog učenika smatraju se prigodom za poboljšanje rada u učionici za sve učenike?
- VII. Potpora se smatra pravom koje pripada onim učenicima kojima je potrebna, a ne posebnim dodatkom njihovom obrazovanju?
- VIII. Informacije o pravu na potporu javno su dostupne za učenike i roditelje i objavljene su u školskom informatoru?
- IX. Kada je to moguće, potpora se pruža bez pristupanja formalnoj proceduri utvrđivanja potrebe?
- X. Politika koja se bavi posebnim obrazovnim potrebama usmjerena je ka promicanju učenja i sudjelovanja i smanjivanju isključivanja?
- XI. Nastoji se smanjiti pružanje potpore učenicima izvan redovite nastave?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA B Stvaranje inkluzivne *politike*

B.2. Organiziranje potpore različitosti

Pokazatelj B.2.4. **Pravilnik za rad sa djecom s posebnim obrazovnim potrebama koristi se za smanjivanje prepreka za učenje i sudjelovanje svih učenika**

- I. Škola koristi pravilnik za rad sa djecom s posebnim obrazovnim potrebama?
- II. Propisi za rad s djecom s posebnim obrazovnim potrebama shvataju se kao potpora učenicima, prije nego procjena ili kategorizacija?
- III. Potpora za poduku različitih skupina smatra se alternativom kategorizaciji i pružanju individualizirane potpore?
- IV. Vanjske službe za potporu doprinose planiranju nastave i učenja kako bi se smanjile prepreke za učenje i sudjelovanje?
- V. Individualizirani obrazovni planovi omogućavaju da se osigura pristupačnost zajedničkom nastavnom gradivu i da se podrži sudjelovanje u njemu?
- VI. Individualni planovi obrazovanja za neke učenike doprinose promicanju nastave i učenja za sve učenike?
- VII. Mišljenja o „posebnim obrazovnim potrebama“ zasnivaju se na potencijalima koje imaju učenici i mogućnostima za njihovo promicanje prije nego što su usmjereni na identificiranje nedostataka?
- VIII. Mišljenja o „posebnim obrazovnim potrebama“ opisuju izmjene u organizaciji učenja i nastave koje su potrebne da bi se poboljšalo učenje?
- IX. Mišljenja o „posebnim obrazovnim potrebama“ opisuju izmjene u organizaciji nastave i učenja koje su potrebne da se poveća komunikacija s drugim učenicima?
- X. Mišljenja o „posebnim obrazovnim potrebama“ navode kakva je potpora potrebna za povećanje sudjelovanja u redovitom nastavnom programu i zajednicama?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA B Stvaranje inkluzivne *politike*

B.2. Organiziranje potpore različitosti

Pokazatelj B.2.5. **Potpore za djecu kojima bosanski/hrvatski/srpski jezik nije materinski usklađena je s potporom za učenje**

- I. Potpora ovim učenicima smatra se odgovornošću kompletnog osoblja u školi?
- II. Potpora ovim učenicima pomaže da se smanje prepreke za učenje i sudjelovanje za sve učenike?
- III. Potpora se prije usmjerava na prevazilaženje prepreka za učenje i sudjelovanje, nego na pravljenje razlike između “teškoća s drugim jezikom“ i “teškoća u učenju“?
- IV. Velika očekivanja glede obrazovnih rezultata važe i za ove učenike?
- V. Prevoditelji za jezik znakova i druge, materinske jezike, na raspolaganju su svima kojima je to potrebno?
- VI. Omogućena je nastava ili potpora od osobe koja potječe iz iste kulture kao i učenici (primjerice, asistent Rom)?
- VII. Potpora ovim učenicima vodi računa o preprekama za učenje koje se javljaju u svim aspektima nastave, nastavnih programa i školskoga ustroja?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA B Stvaranje inkluzivne *politike*

B.2. Organiziranje potpore različitosti

Pokazatelj B.2.6. Politika potpore za primjereno ponašanje povezana je s politikom promicanja školskih programa i potpore za učenje

- I. Promicanje učenja i sudjelovanja učenika smatra se primarnim ciljem osoblja koje se bavi potporom odgoju i primjerenom ponašanju?
- II. Potpora primjerenom ponašanju uključuje razmišljanje o načinima da se promiče nastava i učenje za sve učenike?
- III. Potpora primjerenom ponašanju vodi računa o preprekama za učenje i sudjelovanje u politici i kulturi škole, kao i o samoj praksi?
- IV. Nastavnici su imali prigode da nauče kako da smanje otuđenost i neprimjereno ponašanje učenika?
- V. Škola nastoji osnažiti osjećanje sopstvene vrijednosti kod onih sa nedostatnim samopoštovanjem?
- VI. Znanje roditelja/staratelja koristi se za smanjivanje otuđenosti i neprimjerenoga ponašanja?
- VII. Učenici doprinose smanjivanju otuđenosti i nemirnog ponašanja drugih u školi?
- VIII. Potpora djeci bez roditeljskog staranja potiče kontinuitet njihova učenja?
- IX. Potpora djeci bez roditeljskog staranja potiče stvaranje čvrstih veza između škole i staratelja?
- X. Vodi li politika potpore računa o primjerenom odgoju i ponašanju, te o stanju učenika čiji problemi nisu manifestirani u školi?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA B Stvaranje inkluzivne *politike*

B.2. Organiziranje potpore različitosti

Pokazatelj B.2.7. Smanjeni su pritisci za isključivanje učenika zbog disciplinskih prekršaja

- I. Isključivanje učenika zbog disciplinskog prekršaja smatra se procesom koji se može prekinuti potporom i intervencijama u organizaciji nastave i učenja?
- II. Organiziraju se zajednički sastanci osoblja, učenika, roditelja/staratelja i drugih, s namjerom da se problemi razmatraju na fleksibilan način, prije nego što izmaknu kontroli?
- III. Prepoznaje se povezanost između omalovažavanja učenika i njihove otuđenosti, nemirnoga ponašanja i isključivanja iz škole?
- IV. Škola izbjegava formiranje odjeljenja sastavljenog od učenika koji postižu odlične rezultate u učenju?
- V. Škola vodi računa o osjećaju podcijenjenosti, kada se taj osjećaj pojavi kod etničkih manjina ili socijalnih grupacija?
- VI. Škola se trudi smanjiti sukob etničkih i socijalnih grupacija?
- VII. Reakcije na ponašanje učenika uvijek podrazumijevaju obrazovanje i rehabilitaciju, a ne kažnjavanje?
- VIII. Prema učenicima i drugima, za koje se smatra da su na bilo koji način uvrijedili školsku zajednicu, odnosi se sa stajališta praštanja?
- IX. Postoje jasni, unapređujući, planovi za ponovno uključivanje učenika koji su isključeni iz disciplinskih razloga?
- X. Postoji politika za smanjivanje broja učenika isključenih iz škole zbog kršenja discipline, bilo da su ta isključivanja privremena ili trajna, formalna ili neformalna?
- XI. Cilj smanjivanja broja privremenoga, trajnoga, formalnoga i neformalnoga isključivanja učenika je zajednički za sve osoblje (obrazovanje i rehabilitacija)?
- XII. Vodi se evidencija o neformalnim, kao i formalnim isključivanjima iz škole radi nediscipline?
- XIII. Školski odbor dobija redovita izvješća o isključivanjima iz škole uzrokovanim nedisciplinom?

Dodatne tvrdnje ...

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA B Stvaranje inkluzivne *politike*

B.2. Organiziranje potpore različitosti

Pokazatelj B.2.8. Smanjene su prepreke za pohađanje nastave

- I. Prepreke za pohađanje nastave razmotrene su u okviru kulture, politike i prakse škole, kao i u okviru stavova i obitelji djece i adolescenata?
- II. Škola izbjegava neopravdane izostanke koristiti kao razlog za tzv. *disciplinsko* isključivanje?
- III. Neopravdano izostajanje sa nastave jednako se tretira kad je u pitanju spol i podrijetlo?
- IV. Prepoznaje se veza neopravdanoga izostajanja, nasilnoga ponašanja i nedostatka čvrstoga prijateljstva s potporom?
- V. Škola se prema trudnim učenicama odnosi bez diskriminacije i daje im potporu?
- VI. Škola aktivno podržava povratak na nastavu i sudjelovanje učenika koji su ostali bez roditelja ili preživjeli neku tragediju u obitelji, koji su bili kronično bolesni ili nisu dugo dolazili u školu?
- VII. Postoje smjernice za integriranje u nastavu iskustava koja su stekli oni koji su duže vrijeme odsustvovali iz škole?
- VIII. Postoji plan da se poboljša suradnja glede neopravdanih izostanaka između osoblja škole i roditelja/staratelja?
- IX. Postoji koordinirana strategija škole i drugih ustanova/sluzbi (centar za socijalni rad, dom zdravlja, policija, i sl.?)
- X. Postoji učinkovit sustav za prijavljivanje izostanaka i otkrivanje njihovih razloga?
- XI. Evidentira se odsustvo s pojedinih nastavnih sati?
- XII. Odsustvo s određenih nastavnih sati smatra se povodom za ispitivanje odnosa s nastavnikom i onim što on predaje?
- XIII. Podaci koje ima škola točan su odraz stvarnoga stanja neopravdanih izostanaka?
- XIV. Neopravdano izostajanje se smanjuje u školi?

Dodatne tvrdnje

-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA B Stvaranje inkluzivne *politike*

B.2. Organiziranje potpore različitosti

Pokazatelj B.2.9. **Nasilno ponašanje je smanjeno**

- I. Osoblje, roditelji/staratelji, školski odbor i učenici, imaju zajedničko mišljenje o tome što je to nasilno ponašanje?
- II. Nasilništvo se promatra kao potencijalni dio svih odnosa u kojima jedan ima moć nad drugim?
- III. Smatra se da je nasilništvo verbalno i emocionalno povređivanje, kao i fizičko maltretiranje?
- IV. Prijetnja uskraćivanjem prijateljstva smatra se oblikom nasilništva?
- V. Smatra se da je moguće prisustvo nasilništva među osobljem, između osoblja i učenika, osoblja i roditelja/staratelja, kao i među učenicima?
- VI. Smatra se da su rasistički, seksistički i homofobični komentari, kao i oni koji se odnose na tuđe nedostatke, jedan vid nasilništva?
- VII. U školskoj politici postoji dokument glede nasilništva, u kojem stoji kakvo ponašanje je u školi prihvatljivo, a kakvo neprihvatljivo (kodeks ponašanja)?
- VIII. Jezik kojim je napisan kodeks ponašanja mogu razumjeti zaposlenici škole, uprava škole, učenici i roditelji/staratelji?
- IX. Na raspolaganju je stručna pomoć, u školi i izvan nje, koja učenicima može pružiti potporu glede nasilnoga ponašanja?
- X. Učenici znaju kome da se obrate ako su žrtve nasilnog ponašanja?
- XI. Postoje osobe u školi i izvan nje kojima se zaposleni mogu obratiti ako su žrtve nasilnoga ponašanja?
- XII. Učenici su uključeni u kreiranje i realizaciju strategije za sprečavanje i smanjivanje nasilništva?
- XIII. Vodi se precizna evidencija o slučajevima nasilništva?
- XIV. Nasilno je ponašanje smanjeno u školi?

Dodatne tvrdnje

-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA C **Razvijanje inkluzivne prakse**

C.1. **Organiziranje nastave i učenja**

Pokazatelj C.1.1. Nastavni se proces planira tako da svi učenici mogu sudjelovati u njemu

- I. Nastavni se proces planira prije kao potpora stjecanju znanja, nego kao puko reproduciranje nastavnoga programa?
- II. Gradivo nastavnih programa odražava podrijetlo, iskustvo i interesovanja svih koji rade po njima?
- III. Nastavno gradivo polazi od zajedničkog iskustva, koje može da se razvije na različite načine?
- IV. Nastavno gradivo je tako osmišljeno da omogućava svim učenicima da ga savladaju?
- V. Nastavno gradivo potiče pogled na učenje, kao na stalnu aktivnost, a ne konačnu, koja se završava postizanjem određenih ciljeva?
- VI. Školski se predmeti uče na različite načine (interaktivna nastava, rad u parovima, skupini, skupne rasprave, frontalni oblik rada, itd.)?
- VII. Škola ima na raspolaganju prevoditelje za gluhe i nagluhe učenike?
- VIII. Nastavnici razmatraju načine za smanjivanje potrebe za individualnom potporom učenicima izvan redovite nastave?
- IX. Postoje različite aktivnosti u školi, kao što su, primjerice, usmene prezentacije i diskusija, slušanje, čitanje, pisanje, crtanje, rješavanje problema, korištenje knjižnice, audiovizualni materijal, praktične zadaće i računala?
- X. Učenici mogu pohađati nastavne sate u odjeći koja je sukladna njihovim vjerskim opredjeljenjima?
- XI. Nastavni je program prilagođen učenicima, koji zbog svojih vjerskih opredjeljenja imaju problem pratiti, primjerice, nastavu umjetnosti i glazbe,?
- XII. Lekcije iz nastavnih predmeta, po potrebi, prilagođene su tako da učenici koji imaju fizičke ili senzorne nedostake, mogu steći vještine i znanje uz pomoć tjelesnoga odgoja ili praktičnih, prirodnih znanosti, fizike svjetla i zvuka?

XIII. Osoblje uvažava da je nekim učenicima s pretekama u učenju i sudjelovanju potrebno dodatno vrijeme prigodom korištenja opreme za praktičan rad?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA C **Razvijanje inkluzivne prakse**

C.1. **Organiziranje nastave i učenja**

Pokazatelj C.1.2. **Nastavni sati potiču sudjelovanje svih učenika**

- I. Razredni i predmetni nastavnici preuzimaju odgovornost za učenje svih učenika na svojim nastavnim satima?
- II. Nastoji se da se nastava i potpora sagleda iz učeničke perspektive?
- III. Nastavni sati se zasnivaju na razlikama u učeničkom iskustvu i znanju?
- IV. Na nastavnim satima se vodi računa o emocionalnim i intelektualnim vidovima učenja?
- V. Nastavni sati ostvaruju osjećanje *uzbudljivosti* učenja?
- VI. Govorni i pisani jezik je razumljiv svim učenicima?
- VII. U tijeku nastavnih sati objašnjava se i uvježbava osnovni tehnički rječnik?
- VIII. Učenici mogu bilježiti svoj rad na više načina, koristeći crteže, fotografije i vrpce, podjednako kao i pisani zapis?
- IX. Nastavni se sati zasnivaju na jezičnom i pisanom iskustvu učenika izvan škole?
- X. Nastavni sati potiču dijalog nastavnika i učenika, kao i dijalog između učenika?
- XI. Nastavni sati potiču promicanje jezika za razmišljanje i razgovor o učenju?
- XII. Postoje mogućnosti da učenici kojima bosanski/hrvatski/srpski jezik nije materinski, govore i pišu na svom materinskom jeziku?
- XIII. Učenici kojima bosanski/hrvatski/srpski jezik nije materinski potiču se da razviju i koriste sposobnost prevođenja s materinskoga jezika na bosanski/hrvatski/srpski jezik?
- XIV. Nazočnost drugih odraslih na nastavi koristi se za razmatranje kako nastavni program promiče učenje i sudjelovanje svih učenika?
- XV. Osoblje prepoznaje fizički napor koji neki učenici s poteškoćama u učenju i sudjelovanju ulažu u izvršavanje zadataka i zamor do kojeg radi toga može doći?

XVI. Osoblje prepoznaje mentalni napor neophodan za čitanje s usana i korištenje pomagala za vid, kod djece sa senzornim oštećenjima?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA C **Razvijanje inkluzivne prakse**

C.1. **Organiziranje nastave i učenja**

Pokazatelj C.1.3. Nastavni sati razvijaju razumijevanje različitosti

- I. Učenici se potiču da istražuju mišljenja koja se razlikuju od njihovih?
- II. Učenicima se pomaže da uđu u dijalog s drugima, koji imaju drugačija promišljanja ili su drugačijega podrijetla?
- III. Postoje prigode da učenici rade s onima koji se od njih razlikuju po podrijetlu, etničkoj pripadnosti, ometenosti i spolu?
- IV. Osoblje pokazuje da uvažava drugačija mišljenja u diskusijama u razredu?
- V. Svi jezici se podjednako uvažavaju?
- VI. Nastavnim se aktivnostima razvija razumijevanje razlika u podrijetlu, kulturi, etničkoj pripadnosti, spolu, ometenosti, seksualnoj i vjerskoj opredijeljenosti?
- VII. Učenici uče o različitosti kulturoloških utjecaja na jezik i nastavni plan i program?
- VIII. Učenici imaju prigodu da komuniciraju sa djecom i mladim ljudima iz gospodarski bogatijih i siromašnijih dijelova svijeta?
- IX. Nastavni program daje povijesni pogled na ugnjetavanje određenih skupina?
- X. Učenici se uče da dovode u pitanje stereotipe u nastavnom materijalu i diskusijama u odjeljenju?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA C Razvijanje inkluzivne prakse

C.1. Organiziranje nastave i učenja

Pokazatelj C.1.4. Učenici su aktivno uključeni u proces učenja

- I. Učenici se potiču da preuzmu odgovornost za svoje učenje?
- II. Nastavnici objašnjavaju svrhu lekcije ili skupine lekcija?
- III. Učionica, izloženi materijali i druga sredstva pomažu samostalnom učenju?
- IV. Potpora koja se daje učenicima pomaže da napreduju u svom učenju oslanjajući se na znanja i sposobnosti koje već posjeduju?
- V. Učenici su upoznati s nastavnim planom i programom, pa mogu odabrati da li će učiti bržim tempom ili detaljnije i detaljnije?
- VI. Učenici uče kako da vrše istraživanja i napišu rad o nekoj temi?
- VII. Učenici su sposobni samostalno koristiti knjižnicu i računalnu tehnologiju?
- VIII. Učenici uče kako praviti bilješke na lekcijama iz knjiga i kako organizirati svoj rad?
- IX. Izbjegavaju se aktivnosti koje se svode na mehaničko prepisivanje?
- X. Učenici uče kako prezentirati svoj rad u usmenom, pisanom i drugom obliku, individualno i grupno?
- XI. Učenici se potiču da usmeno i pismeno daju sažetak onoga što su naučili?
- XII. Učenici uče kako ponavljati naučeno gradivo, za testove i ispite?
- XIII. Učenici se pitaju kakva im je pomoć potrebna?
- XIV. Učenici se pitaju o kvaliteti nastavnih sati/lekcija?
- XV. Učenici su uključeni u pronalaženje načina za prevazilaženje sopstvenih i tuđih teškoća u učenju?
- XVI. Učenici imaju pravo birati između aktivnosti?
- XVII. Interesovanja, znanja i sposobnosti, koje su učenici samostalno stekli, uvažavaju se i koriste na nastavnim satima?

Dodatne tvrdnje

•

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA C Razvijanje inkluzivne prakse

C.1. Organiziranje nastave i učenja

Pokazatelj C.1.5. Učenici uče kroz zajednički rad

- I. Nuđenje i primanje pomoći učenici smatraju redovitom zadaćom i aktivnošću u razredu?
- II. Postoje utvrđena pravila za učenike kada je u pitanju *uzimanje riječi*, slušanje drugih i traženje objašnjenja jednih od drugih, kao i školskoga osoblja?
- III. Učenici spremno razmjenjuju s drugima svoje znanje i sposobnosti?
- IV. Učenici pristojno odbiju pomoć kada im nije potrebna?
- V. Skupne aktivnosti omogućavaju učenicima da raspodijele zadaće i spoje ono što su naučili?
- VI. Učenici uče kako da sastave zajedničko izvješće od doprinosa koji su dali različiti članovi skupine?
- VII. Kada je netko u odjeljenju nemiran, drugi učenici pomažu da se on smiri, a ne da se dodatno uznemiri?
- VIII. Učenici uvažavaju činjenicu da svatko treba imati svoj trenutak isticanja?
- IX. Učenici zajednički pomažu drugima da prevaziđu teškoće na nastavnom satu?
- X. Učenici su uključeni u međusobno ocjenjivanje učenja?
- XI. Učenici pomažu jedni drugima u postavljanju ciljeva učenja?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

***DIMENZIJA C* Razvijanje inkluzivne prakse**

C.1. Organiziranje nastave i učenja

Pokazatelj C.1.6. Ocjenjivanje doprinosi uspjehu svih učenika

- I. Nastavnici preuzimaju odgovornost za napredak svih učenika na nastavnim satima?
- II. Učenici su uključeni u ocjenjivanje i razmatranje sopstvenog učenja?
- III. Roditelji/staratelji uključeni su u proces ocjenjivanja?
- IV. Evidencija uspjeha (svjedodžbe, dnevnici, đачke knjižice) odražava sve sposobnosti, znanja i iskustvo učenika, kao što su dopunski jezici, drugi sustavi komunikacije, hobiji, interesiranja i radno iskustvo?
- V. Mišljenja koja se daju o učenicima izražavaju poštovanje?
- VI. Ocjenjivanje se zasniva na detaljnim promatranjima i praćenjima?
- VII. Ocjenjivanje je usmjereno na ono što je važno da se nauči?
- VIII. Ocjenjivanje se uvijek koristi za promicanje znanja kod učenika?
- IX. Ocjenjivanje dovodi do izmjene nastavnih planova i prakse?
- X. Postoje različiti načini za pokazivanje i ocjenjivanje znanja koji vode računa o razlikama u karakteru učenika, njihovim interesima i rasponu njihovih sposobnosti?
- XI. Postoje mogućnosti za ocjenjivanje rada, koji je urađen u suradnji s drugima?
- XII. Učenici shvataju zašto se ocjenjuju?
- XIII. Učenici dobijaju povratne informacije o tome što su naučili i što bi sljedeće mogli uraditi?
- XIV. Redovito se prate rezultati različitih skupina učenika (dječaci, djevojčice, nacionalne manjine, učenici s preprekama u učenju i sudjelovanju), radi otkrivanja teškoća i rada na njihovu uklanjanju?

Dodatne tvrdnje

-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA C **Razvijanje inkluzivne prakse**

C.1. **Organiziranje nastave i učenja**

Pokazatelj C.1.7. **Disciplina u učionici zasniva se na uzajamnom poštovanju**

- I. Pristup disciplini u razredu potiče samodisciplinu?
- II. Osoblje se međusobno podržava u tome da bude odlučno, ali bez pokazivanja ljutnje?
- III. Osoblje razmjenjuje svoje nedoumice i udružuje znanje i vještine za prevazilaženje izoliranja i nemirnoga ponašanja?
- IV. Razredna praksa je dosljedna i jasna?
- V. Učenici su uključeni u rješavanje problema u razredu?
- VI. Učenici su uključeni u formuliranje pravila za ponašanje u učionici?
- VII. Učenici se konsultiraju glede promicanja ozračja u učionici?
- VIII. Učenici se konsultiraju o tome kako da se poveća pozornost za vrijeme nastave?
- IX. Učenici smatraju da se prema njima odnosi pravedno, bez obzira na spol ili etničku pripadnost?
- X. Ako se u učionici nalazi više odraslih osoba, oni snose odgovornost za neometano odvijanje nastavnoga sata?
- XI. Postoje jasne procedure s kojima su upoznati svi učenici i nastavnici za postupanje u slučajevima izazivačkoga ponašanja?
- XII. Školsko osoblje i učenici shvataju da nije pravedno da nastavnici više pozornosti obraćaju na dječake, nego na djevojčice i obrnuto?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA C **Razvijanje inkluzivne prakse**

C.1. **Organiziranje nastave i učenja**

Pokazatelj C.1.8. Nastavnici planiraju, održavaju nastavu i procjenjuju kroz suradnju

- I. Nastavnici razmjenjuju svoje planove rada, raspored nastavnih sati i domaće zadaće?
- II. Nastavne se aktivnosti planiraju tako da u potpunosti iskoriste sve odrasle koji nazoče u učionici?
- III. Nastavnici organiziraju partnersko izvođenje nastave?
- IV. Partnerska se nastava koristi kao prigoda za razmjenu razmišljanja o učenju učenika?
- V. Nastavnici rado prihvataju komentare kolega, primjerice, o pristupačnosti jezika predavanja i sudjelovanju učenika u aktivnostima?
- VI. Nastavnici unose izmjene u svoju nastavu na temelju povratnih informacija koje dobiju od svojih kolega?
- VII. Nastavno i pomoćno osoblje surađuje i razmjenjuje iskustva u radu s pojedincima, skupinama i cijelim odjeljenjem?
- VIII. Nastavnici i drugo školsko osoblje, koje radi zajedno, daju učenicima model za suradnju?
- IX. Nastavnici rade zajedno s drugima na rješavanju problema kada napredak jednoga učenika ili skupine, postane povod za zabrinutost?
- X. Školsko osoblje koje partnerski radi snosi zajedničku odgovornost za omogućavanje sudjelovanja svih učenika u nastavi?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA C **Razvijanje inkluzivne prakse**

C.1. **Organiziranje nastave i učenja**

Pokazatelj

C.1.9. **Pomoćnici nastavnika podržavaju učenje i sudjelovanje svih učenika**

- I. Pomoćnici su nastavnika uključeni u planiranje i procjenu nastavnih programa?
- II. Pomoćnici su nastavnika vezani za određenu oblast nastavnoga programa ili određenoga učenika?
- III. Pomoćnici se nastavnika brinu o povećanju sudjelovanja svih učenika?
- IV. Pomoćnici nastavnika nastoje da učenici steknu neovisnost i da ih oslobode njihove izravne pomoći?
- V. Pomoćnici nastavnika potiču pomoć učenika jednih drugima, pogotovo onima koji imaju teškoće s učenjem?
- VI. Pomoćnici nastavnika vode računa o tome da ne budu prepreka druženju mladih ljudi sa svojim vršnjacima?
- VII. Pomoćnici nastavnika imaju opis poslova koji odražava obujam dužnosti koje obavljaju?
- VIII. Svi su nastavnici upoznati s obujmom aktivnosti iz opisa poslova pomoćnika nastavnika?
- IX. Učionički prostor je organiziran tako da pomoćnici nastavnika mogu raditi sa skupinama i s različitim pojedincima?
- X. Pomoćnici su nastavnika plaćeni za sve poslove koje obavljaju, kao što je nazočnost sastancima, priprema nastavnog materijala i obuka?
- XI. Pomoćnici se nastavnika pitaju za mišljenje o prirodi opisa njihova posla?
- XII. Uvažava se da nekim učenicima s preprekama u učenju i sudjelovanju prije treba osobni pomoćnik, nego pomoćnik za nastavu?
- XIII. Učenici s preprekama u učenju i sudjelovanju se pitaju o pomoći koja im je možda potrebna i karakteristikama osobe koja im je pruža?
- XIV. Uviđa se i prihvata da osobni pomoćnik i pomoćnik u nastavi mogu preuzeti ulogu zastupnika nekih učenika?

Dodatne tvrdnje ...

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA C Razvijanje inkluzivne prakse

C.1. Organiziranje nastave i učenja

Pokazatelj C.1.10. Domaće zadaće doprinose učenju svih učenika

- I. Domaća zadaća uvijek ima jasan cilj i jasno odražava što treba naučiti?
- II. Domaća je zadaća povezana sa sposobnostima i znanjem svih učenika?
- III. Postoje mogućnosti da se domaće zadaće rade na različite načine?
- IV. Domaća zadaća proširuje sposobnosti i znanja svih učenika?
- V. Nastavnici pomažu jedni drugima da osmisle i daju primjerenu domaću zadaću?
- VI. Učenici imaju dovoljno mogućnosti da razjasne zahtjeve domaće zadaće prije kraja nastavnoga sata?
- VII. Domaće se zadaće mijenjaju ako se iz razgovora pokaže da one nisu osmišljene ili podesne za neke učenike?
- VIII. Postoji mogućnost da se domaća zadaća uradi u školskim prostorijama, za vrijeme odmora, objeda ili izvan redovite nastave?
- IX. Domaće su zadaće uključene u planiranje nastavnih programa za polugodište/godinu?
- X. Domaće zadaće potiču učenike da preuzmu odgovornost za sopstveno učenje?
- XI. Oni koji zadaju domaću zadaću sigurni su da je učenici mogu uraditi bez pomoći roditelja/staratelja?
- XII. Postoje mogućnosti da učenici zajedno rade na domaćoj zadaći?
- XIII. Učenici mogu birati u okviru domaćih zadaća, da ih povežu sa svojim znanjem i interesovanjima?
- XIV. Učenici mogu koristiti domaću zadaću kako bi se bavili određenom oblašću koja ih interesira u nekom određenom vremenskom razdoblju?

Dodatne tvrdnje

-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA C **Razvijanje inkluzivne prakse**

C.1. **Organiziranje nastave i učenja**

Pokazatelj C.1.11. Svi učenici sudjeluju u izvanškolskim aktivnostima

- I. Svi učenici mogu naći aktivnosti koje ih zanimaju?
- II. Postoji transport kojim se učenicima, koji stanuju daleko ili imaju ograničenu pokretljivost, omogućava da sudjeluju u aktivnostima poslije nastave?
- III. Svi se učenici potiču da sudjeluju u glazbenim, dramskim i fizičkim aktivnostima?
- IV. Dječaci i djevojčice mogu sudjelovati u skupinama u kojima jedan spol dominira, primjerice, plesni klub, šahovski klub ili školski zbor?
- V. Postoje mogućnosti za istospolne skupine u slučajevima kada su mješovite aktivnosti zabranjene zbog kulturoloških, religijskih ili drugih razloga?
- VI. Djeca i mladi ljudi se odvrćaju od monopolističkoga korištenja prostora u dvorištu ili igralištu, primjerice, samo za nogomet?
- VII. Učenici uče igrati igre na otvorenom, u koje se mogu uključiti djeca s različitim sposobnostima?
- VIII. Učenici koji su odabrani da predstavljaju svoja odjeljenja odražavaju raznolikost učenika u školi?
- IX. Učenici koji su odabrani da predstavljaju školu odražavaju raznolikost učenika u školi?
- X. Na školskim izletima, uključujući i putovanja u inozemstvo, mogu sudjelovati svi učenici, bez obzira na rezultate ili prepreke za učenje i sudjelovanje?
- XI. Svim je učenicima pružena mogućnost da sudjeluju u izvanškolskim aktivnostima?
- XII. Igre i nastavni sati tjelesnoga odgoja potiču šport i vježbanje za sve?
- XIII. Športski dani uključuju aktivnosti u kojima svatko može sudjelovati, bez obzira na razinu spretnosti, sposobnosti ili prepreke za učenje i sudjelovanje.

Dodatne tvrdnje

-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA C **Razvijanje inkluzivne prakse**

C.2. **Mobilizacija resursa**

Pokazatelj C.2.1. **Različitosti među učenicima koriste se kao resursi za nastavu i učenje**

- I. Učenici su potaknuti da razmjenjuju svoja znanja i iskustva, primjerice, o različitim zemljama, regijama i dijelovima grada ili o povijesti njihovih obitelji?
- II. Prepoznaje se sposobnost učenika da pruže emotivnu potporu i da li se ona pozorno koristi?
- III. Učenici s više znanja ili sposobnosti u nekoj oblasti, podučavaju učenike, koji imaju manje znanja ili sposobnosti?
- IV. Postoje prigode da učenici različite starosti pomognu jedni drugima?
- V. Za tzv. *vršnjačku* edukaciju izabrani su učenici različitih kultura, sposobnosti i prepreka za učenje i sudjelovanje?
- VI. Smatra se da svatko, bez obzira na rezultat ili prepreku za učenje i sudjelovanje, daje značajan doprinos procesu predavanja ili učenja?
- VII. Različitost jezika, kojima učenici govore, koristi se kao sastavni dio nastavnoga plana i programa i kao jezični resurs za rad na stranim jezicima?
- VIII. Učenici koji su prevazišli neki određeni problem prenose iskustva koja su pri tome stekli?
- IX. Prepreke u učenju i sudjelovanju nekih učenika, primjerice, u mogućnosti da fizički pristupe nekom dijelu zgrade ili nekom od dijelova nastavnog programa, koriste se kao zadaće ili projekti u rješavanju problema?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA C **Razvijanje inkluzivne prakse**

C.2. **Mobilizacija resursa**

Pokazatelj C.2.2. Stručnost školskoga osoblja u potpunosti se koristi

- I. Sva znanja i vještine školskoga osoblja poznate su, pored onih koje su date u opisu njihova radnoga mjesta?
- II. Školsko se osoblje potiče da podijeli sva svoja znanja i vještine kako bi se doprinijelo učenju?
- III. Školsko se osoblje potiče da razvija svoja znanja i vještine?
- IV. Raznolikost jezika kojim govori školsko osoblje koristi se kao resurs za učenike?
- V. Školsko osoblje s posebnim znanjima i vještinama nudi svoju pomoć drugima?
- VI. Različite kulture i podrijetlo školskoga osoblja ugrađeni su u promicanje nastavnoga programa i nastavu?
- VII. Postoje formalne i neformalne prigode da školsko osoblje razriješi svoja pitanja glede učenika, oslanjajući se na mišljenja i stručnost svojih kolega?
- VIII. Školsko osoblje nudi neka alternativna viđenja problema glede učenika?
- IX. Školsko osoblje uči na primjeru poučne prakse i iskustava iz drugih škola?
- X. Školsko osoblje iz lokalnih specijalnih škola pozvano je da podijeli svoja iskustva sa školskim osobljem iz redovitih škola?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA C **Razvijanje inkluzivne prakse**

C.2. **Mobilizacija resursa**

Pokazatelj C.2.3. **Školsko osoblje razvija resurse za potporu učenju i sudjelovanju**

- I. Nastavnici razvijaju zajedničke, primjenjive resurse za potporu učenju?
- II. Školsko osoblje zna za resurse koji su raspoloživi za potporu njihovim nastavnim satima?
- III. Omogućava li knjižnica učenicima učenje u školi?
- IV. Knjižnica je organizirana tako da svi imaju pristup knjigama?
- V. Postoji dovoljan izbor kvalitetne beletristike i druge literature za sve učenike na različitim jezicima, kojima se učenici služe?
- VI. Sadržaj nastavnoga programa je primjereno prilagođen (primjerice, u krupnom tisku, audiokazetama ili brajici (Brailleovom pismu) i dostupan svim učenicima s preprekama u učenju i sudjelovanju?
- VII. Postoji li videoteka u školi?
- VIII. Računala su uključena u predavanja kroz nastavni plan i program?
- IX. Postoji sustav za efektivno korištenje obrazovnoga televizijskog programa bez nastavnoga programa?
- X. Elektronsku poštu i internet učinkovito koristi školsko osoblje kao pomoć u procesu nastave i učenja?
- XI. Svi učenici imaju mogućnost da komuniciraju s drugima, koji su daleko, bilo pisanim putem, telefonom ili elektronskom poštom?
- XII. Učenici učinkovito koriste internet kao pomoć u izradi školskih i domaćih zadaća?
- XIII. Kasetofoni se koriste kao pomoć u usmenom obliku radu u okviru nastavnoga programa?
- XIV. Nove se tehnološke mogućnosti iskorištavaju kada postanu dostupne, primjerice, programi prepoznavanja glasa, kao pomoć učenicima koji imaju izuzetno velike probleme u pisanju?
- XV. Radne se tabele koriste samo kada ih učenici jasno razumiju i kada proširuju njihovo učenje?

Dodatne tvrdnje ...

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA C **Razvijanje inkluzivne prakse**

C.2. **Mobilizacija resursa**

Pokazatelj C.2.4 Resursi u zajednici su poznati i koriste se

- I. Postoji dobro vođena i redovito dopunjavana evidencija o resursima u zajednici koji mogu pomoći proces predavanja i učenja?

To može uključivati muzeje, umjetničke galerije, lokalne vjerske centre, predstavnike socijalnih grupacija i udruga, okružna, gradska, općinska i regionalna vijeća, lokalna poduzeća, bolnice, staračke domove, policijsku službu, vatrogasnu službu, volonterske udruge, nevladine organizacije, športske centre i objekte, parkove, ustanove nadležne za vodu, rijeke i kanale, političare, lidere etničkih manjina, sindikate, centre za savjetovanje građana, knjižnice, gradske i seoske farme, ustanove za očuvanje spomenika grada, željezničke postaje, zračne luke, nadležne u oblasti transporta, centre za učenje, više škole, sveučilišta i ostale obrazovne ustanove.

- II. Članovi različitih skupina iz okruženja daju doprinos promicanju nastavnoga plana i programa u školi?
- III. Roditelji/staratelji i ostali članovi lokalne zajednice koriste se kao resursi potpore na nastavnim satima?
- IV. Odrasli s ometenošću uključeni su u pružanje pomoći i potpore učenicima u školi?
- V. Osobe koje rade u tom okruženju nastupaju kao mentori i pomažu učenicima koji se suočavaju s teškoćama?
- VI. Resursi koji su dostupni samo nekim učenicima, kao referentni materijal, ponekad su dostupni kao potpora i pomoć svim učenicima?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

POKAZATELJI S POJAŠNJAVAJUĆIM TVRDNJAMA

DIMENZIJA C *Razvijanje inkluzivne prakse*

C.2. Mobilizacija resursa

Pokazatelj C.2.5. Školska sredstva su pravedno raspoređena tako da podupiru inkluziju

- I. Postoji otvorena i ravnopravna raspodjela sredstava u školi?
- II. Jasno je kako se sredstva koriste za pomoć učenicima različitih uzrasta i rezultata?
- III. Postoje sredstva koja su usmjerena za pomoć i poticanje samostalnoga učenja?
- IV. Školsko je osoblje upoznato sa sredstvima dodijeljenim školi za pomoć učenicima koji su kategorizirani kao „učenici s posebnim obrazovnim potrebama“?
- V. Sredstva namijenjena „posebnim obrazovnim potrebama“ koriste se da povećaju mogućnosti škole da odgovori na postojeće različitosti?
- VI. Sredstva potpore se usmjeravaju na prevenciju prepreka za učenje, sudjelovanje i smanjenje broja kategoriziranih učenika?
- VII. Školsko osoblje redovito procjenjuje kako se koriste dobijena sredstva, tako da ih mogu koristiti fleksibilno, da bi odgovorili na raznovrsne potrebe svih učenika?

Dodatne tvrdnje

-
-
-

IV. Dio

ZAKLJUČAK I UPITNICI

Zaključak: **Prioriteti za promicanje**

Upitnik 1 **Pokazatelji inkluzivnosti (upitnik za odrasle)**

Upitnik 2 **Pokazatelji inkluzivnosti (upitnik za učenike)**

Upitnik 3 **Moja osnovna škola**

ZAKLJUČAK

Prioriteti za promicanje

Molimo vas, označite određenim znakom skupinu kojoj pripadate, koja označava vaš odnos sa školom:

- nastavnik pomoćnik nastavnika nenastavno osoblje
 učenik roditelj / staratelj školska uprava neka druga
skupina (navedite koja)

Navedite jedan ili dva svoja prioriteta za promicanje škole u dolje navedenim oblastima. Oni mogu biti navedeni kao pokazatelj ili skupina pokazatelja, pitanje ili skupina pitanja, tema koja nije pokrivena materijalima Indeksa. Trebate imati u vidu utjecaj prijedloga iz jedne dimenzije na promjene u drugim dimenzijama.

DIMENZIJA A Stvaranje inkluzivne kulture

Izgradnja zajednice *Pokazatelji / tvrdnje / druge teme*

Uspostava inkluzivnih vrijednosti *Pokazatelji / tvrdnje / druge teme*

DIMENZIJA B Kreiranje inkluzivne politike

Razvijanje škole za sve *Pokazatelji / tvrdnje / druge teme*

Organiziranje potpore različitostima *Pokazatelji / tvrdnje / druge teme*

DIMENZIJA C Promicanje inkluzivne prakse

Organiziranje nastave i učenja *Pokazatelji / tvrdnje / druge teme*

Mobilizacija resursa *Pokazatelji / tvrdnje / druge teme*

Upitnik 1

Upitnik za odrasle
POKAZATELJI INKLUZIVNOSTI

Molimo vas, označite određenim znakom skupinu kojoj vi pripadate, a označava vaš odnos sa školom:

- nastavnik
 roditelj / staratelj
 školska uprava
 predstavnik institucije/organizacije (navedite koje)_____

Molimo vas zaokružite broj koji najbolje opisuje u kojoj mjeri se slažete, ili pak ne slažete, sa dolje navedenim tvrdnjama, a odnose se na situaciju u osnovnoj školi u vašoj zajednici.

		Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
A.1.1.	Učenici se osjećaju prijatno u školi.	1	2	3	4
A.1.2.	Mišljenje učenika ima utjecaja na dešavanja u školi.	1	2	3	4
A.1.3.	Učenici u školi pomažu jedni drugima u učenju.	1	2	3	4
A.1.4.	Roditelji/staratelji izbjegavaju doći na razgovor s razrednicima.	1	2	3	4
A.1.5.	Postoji pozitivno mišljenje o školi u vašoj zajednici.	1	2	3	4
A.1.6.	Školsko osoblje međusobno dobro surađuje.	1	2	3	4
A.1.7.	Nastavnici se obraćaju učenicima s poštovanjem.	1	2	3	4
A.1.8.	Školsko osoblje i uprava škole dobro surađuju.	1	2	3	4
A.2.1.	Učenici smatraju da mogu ostvariti željeni uspjeh u školi.	1	2	3	4
A.2.2.	U školi se školski uspjeh smatra važnijim od suradnje među učenicima.	1	2	3	4
A.2.3.	Učenici s posebnim potrebama jednako su prihvaćeni u školi, kao i djeca bez posebnih potreba.	1	2	3	4
A.2.4.	Prostori i mjesta u školi (kao što su učionice, hodnici i toaleti) održavaju se u dobrom stanju.	1	2	3	4

		Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
A.2.5.	Škola pruža mogućnosti roditeljima da se uključe u školske aktivnosti.	1	2	3	4
A.2.6.	Učenici koji postižu odličan uspjeh aktivniji su u školi nego ostali učenici.	1	2	3	4
A.2.7.	U školi nastoje smanjiti sve vidove diskriminacije.	1	2	3	4
B.1.1.	Pri zapošljavanju školskoga osoblja nema diskriminacije temeljene na spolu, nacionalnosti, vjeri, jeziku, i sl.	1	2	3	4
B.1.2.	Uključivanje svih učenika u školu javno se promovira kao politika škole.	1	2	3	4
B.1.3.	Školska zgrada i prostor uređeni su tako da budu pristupačni za sve, a posebno za osobe koje imaju poteškoće s vidom, sluhom ili kretanjem.	1	2	3	4
B.1.4.	<i>Novim</i> se učenicima pomaže da se uklupe u školsku sredinu.	1	2	3	4
B.1.5.	U školi se formiraju odjeljenja bez obzira na školske rezultate, podrijetlo ili posebne potrebe djece.	1	2	3	4
B.1.6.	Sva djeca osnovnoškolskoga uzrasta u vašem okruženju pohađaju osnovnu školu.	1	2	3	4
B.2.1.	Škola pomaže učenicima s posebnim potrebama u nastavi.	1	2	3	4
B.2.2.	Učenici imaju prigodu da vode nastavni proces, primjerice, da pripreme neku temu i da je objasne ostalim učenicima.	1	2	3	4
B.2.3.	Učenicima je osigurana dodatna pomoć pri učenju i sudjelovanju u nastavi.	1	2	3	4
B.2.4.	Nastavnici mijenjaju raspored sjedenja učenika u učionici da bi se poboljšala suradnja između učenika s boljim školskim uspjehom i učenika koji postižu lošiji školski uspjeh.	1	2	3	4
B.2.5.	Svi učenici znaju kome se mogu obratiti za pomoć u školi kada imaju poteškoće s učenjem.	1	2	3	4
B.2.6.	Učenici pomažu nastavnicima u smirivanju nemirnog ponašanja učenika u školi.	1	2	3	4

		Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
B.2.7.	Učenici znaju kome se trebaju obratiti u školi za pomoć, ako su doživjeli neki oblik nasilja.	1	2	3	4
C.1.1	Učenici imaju prigodu na nastavnim satima raditi u parovima, skupinama i samostalno.	1	2	3	4
C.1.2.	Tijekom nastavnih sati učenici mogu praviti zabilješke na sebi svojstven način (primjerice, rabiti svoj jezik, crteže, audiozapise, i sl.).	1	2	3	4
C.1.3.	Učenici u razredu imaju prigodu surađivati s učenicima koji se razlikuju po svome podrijetlu, sposobnostima, spolu, vjeri, i sl.	1	2	3	4
C.1.4.	Učenici su uključeni u međusobno ocjenjivanje.	1	2	3	4
C.1.5.	Prigodom ocjenjivanja učenika nastavnici uzimaju u obzir sposobnosti, interesovanja i znanja učenika.	1	2	3	4
C.1.6.	Učenici su uključeni u donošenje pravila ponašanja u školi.	1	2	3	4
C.1.7.	Domaće su zadaće sukladne sposobnostima i mogućnostima učenika.	1	2	3	4
C.1.8.	Osiguran je poseban (školski) prijevoz do škole za učenike koji stanuju daleko od škole, kao i za učenike koji imaju ograničenu pokretljivost.	1	2	3	4
C.1.9.	Svi učenici imaju mogućnost uključiti se u različite sekcije u školi (športska, glazbena, likovna, novinarska, itd.).	1	2	3	4
C.2.1.	Učenici s boljim školskim uspjehom podučavaju učenike koji postižu lošiji školski uspjeh.	1	2	3	4
C.2.2.	Na nastavnim satima učenici imaju prigodu da koriste kasetofone, računare, televiziju i video u savladavanju nastavnoga gradiva.	1	2	3	4
C.2.3.	U školskoj knjižnici dovoljan je izbor knjiga i udžbenika za sve učenike.	1	2	3	4

		Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
C.2.4.	Predstavnici različitih institucija, kao što je policija, dom zdravlja, centar za socijalni rad i humanitarne organizacije, uključuju se u aktivnosti u školi.	1	2	3	4

Navedite preporuke za promicanje kvalitete obrazovanja djece s preprekama u učenju i sudjelovanju

1 _____

2 _____

3 _____

Upitnik 2

Upitnik za učenike
POKAZATELJI INKLUZIVNOSTI

Molimo te da svaku izjavu pročitaš pozorno i onda označiš stupanj sa kojim se **slažeš** ili **ne slažeš** sa datom izjavom. Ukoliko se u potpunosti ne slažeš, zaokruži 1, ukoliko se uglavnom ne slažeš, zaokruži 2, ukoliko se uglavnom slažeš, zaokruži 3 i, ukoliko se u potpunosti slažeš, zaokruži 4.

Spol: muški ženski

Razred koji pohađaš: _____

Sada zaokruži kvadratić koji najbolje opisuje u kojoj mjeri se slažeš ili ne slažeš sa dolje navedenim tvrdnjama, a odnose se na situaciju u osnovnoj školi u tvojoj zajednici.

		Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
A.1.1.	Učenici se osjećaju prijatno u školi.	1	2	3	4
A.1.2.	Učenici zastupaju (brane) jedni druge kada misle da se prema njima postupa nepravedno.	1	2	3	4
A.1.3.	Učenici zajednički i ravnopravno s nastavnicima odlučuju o važnim pitanjima školskoga života.	1	2	3	4
A.1.4.	Učenici u školi pomažu jedni drugima u učenju.	1	2	3	4
A.1.5.	Nastavnici oslovljavaju sve učenike njihovim pravim imenom.	1	2	3	4
A.1.6.	Učenicima je poznato što ravnatelj radi.	1	2	3	4
A.1.7.	U mjestu u kojem živim svi imaju pozitivno mišljenje o mojoj školi.	1	2	3	4
A.1.8.	Roditelji/staratelji izbjegavaju da dođu na razgovor sa razrednicima.	1	2	3	4
A.2.1.	Učenici smatraju da mogu ostvariti željeni uspjeh u školi.	1	2	3	4
A.2.2.	U školi se školski uspjeh smatra važnijim od suradnje među učenicima.	1	2	3	4
A.2.3.	Učenici s posebnim potrebama jednako su prihvaćeni u školi, kao i djeca bez posebnih potreba.	1	2	3	4
A.2.4.	Prostori i mjesta u školi (kao što su učionice, hodnici i toaleti) održavaju se u dobrom stanju.	1	2	3	4
A.2.5.	Učenici pomažu drugim učenicima koji imaju poteškoće sa učenjem.	1	2	3	4

		Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
A.2.6.	Škola pruža mogućnosti roditeljima da se uključe u školske aktivnosti (primjerice, priredbe, vijeća roditelja).	1	2	3	4
A.2.7.	Učenici koji postižu odličan uspjeh aktivniji su u školi (nastava, priredbe) nego ostali učenici.	1	2	3	4
B.1.1.	U tvome okruženju sva djeca pohađaju osnovnu školu.	1	2	3	4
B.1.2.	U školi učenici imaju mogućnost da rade u skupinama.	1	2	3	4
B.1.3.	Školska zgrada i prostor uređeni su tako da budu pristupačni i za osobe koje imaju poteškoće sa vidom, sluhom ili kretanjem.	1	2	3	4
B.1.4.	Novim učenicima se pomaže da se uklope u školsku sredinu.	1	2	3	4
B.1.5.	Nastavnici mijenjaju raspored sjedenja učenika u odjeljenju, kako bi se poboljšala suradnja između učenika s boljim školskim uspjehom i učenika koji postižu lošiji školski uspjeh.	1	2	3	4
B.2.1.	Škola pomaže učenicima s posebnim potrebama u nastavi.	1	2	3	4
B.2.2.	Učenici imaju prigodu da vode nastavni proces, primjerice, da pripreme neku temu i da je objasne ostalim učenicima.	1	2	3	4
B.2.3.	Učenicima je osigurana dodatna pomoć pri učenju i sudjelovanju u nastavi.	1	2	3	4
B.2.4.	Svi učenici znaju kome se mogu obratiti za pomoć u školi kada imaju poteškoće sa učenjem.	1	2	3	4
B.2.5.	Učenici pomažu nastavnicima u smirivanju nemirnog ponašanja učenika u školi.	1	2	3	4
B.2.6.	Učenici znaju kome se treba obratiti u školi za pomoć ako su doživjeli neki oblik nasilja.	1	2	3	4
C.1.1.	Učenici imaju prigodu da na nastavnim satima rade u parovima, skupinama i samostalno.	1	2	3	4

		Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Uglavnom se slažem	U potpunosti se slažem
C.1.2.	Tijekom nastavnih sati učenici mogu praviti zabilješke na sebi svojsten način (primjerice, koristiti vlastiti jezik, crteže, audiozapise, i sl.).	1	2	3	4
C.1.3.	Učenici u razredu imaju prigodu da surađuju s učenicima koji se razlikuju po podrijetlu, sposobnostima, spolu, vjeri, i sl.	1	2	3	4
C.1.4.	Učenici su uključeni u međusobno ocjenjivanje.	1	2	3	4
C.1.5.	Prigodom ocjenjivanja učenika nastavnici uzimaju u obzir sposobnosti, interesovanja i znanja učenika.	1	2	3	4
C.1.6.	Učenici su uključeni u donošenje pravila ponašanja u školi.	1	2	3	4
C.1.7.	Domaće su zadatke sukladne sposobnostima i mogućnostima učenika.	1	2	3	4
C.1.8.	Osiguran je poseban (školski) prijevoz do škole za učenike koji stanuju daleko od škole, kao i za učenike koji imaju ograničenu pokretljivost.	1	2	3	4
C.1.9.	Svi učenici imaju mogućnost uključiti se u različite sekcije u školi (športska, glazbena, likovna, novinarska, itd.).	1	2	3	4
C.2.1.	Učenici s boljim školskim uspjehom podučavaju učenike, koji postižu lošiji uspjeh u školi.	1	2	3	4
C.2.2.	Na nastavnim satima učenici imaju prigodu koristiti kasetofone, računare, televiziju i video, u savladavanju nastavnoga gradiva.	1	2	3	4
C.2.3.	U školskoj je knjižnici dobar izbor knjiga i udžbenika za sve učenike.	1	2	3	4
C.2.4.	Predstavnici različitih institucija, kao što je policija, dom zdravlja, centar za socijalni rad i humanitarne organizacije, uključuju se u aktivnosti u školi.	1	2	3	4

Navedi tri stvari koje bi najviše želio da se promijene ili poboljšaju u tvojoj školi:

1. _____

2. _____

3. _____

Upitnik 3

MOJA OSNOVNA ŠKOLA

Ja sam djevojčica Ja sam dječak Ja sam u odjeljenju _____

	Potpuno se slažem	Djelomice se slažem	Ne slažem se
1. Nekada radim na nastavnom satu u paru s drugom ili drugaricom.			
2. Nekada je odjeljenje podijeljeno u radne skupine.			
3. Pomažem drugu ili drugarici u radu kada imaju probleme u učenju.			
4. Moji drugovi i drugarice pomažu mi kada imam probleme u učenju.			
5. Moj rad je istaknut na zidu/panou da ga drugi vide.			
6. Moj nastavnik voli čuti moje ideje.			
7. Moj nastavnik voli pomoći mi u radu.			
8. Volim pomoći nastavniku kada se treba uraditi neki posao.			
9. Mislim da su pravila u našem odjeljenju pravedna.			
10. Neka djeca u mom odjeljenju nazivaju druge ružnim imenima.			
11. Ponekad sam izložen nasilnom ponašanju na igralištu.			
12. Uvijek, kada se osjećam nesretno u školi, tu je netko od odraslih da mi pomogne.			
13. Kada se djeca u odjeljenju svađaju, nastavnik pravedno razriješi svađu.			
14. Mislim da postavljanje ciljeva za polugodište pomaže poboljšanju moga rada.			
15. Nekada mi nastavnik pomogne da izaberem što da radim.			
16. Zadovoljan sam kada dobro uradim zadaću.			
17. Kada imam domaću zadaću, obično mi je jasno što trebam raditi.			
18. Moj nastavnik voli čuti što radim kod kuće.			
19. Moja obitelj misli da je ovo dobra škola.			
20. Ako ne dođem na nastavne sate, moj nastavnik me pita gdje sam bio.			

Tri stvari koje najviše volim u mojoj školi su:

1 _____

2 _____

3 _____

Tri stvari koje ne volim u mojoj školi su:

1 _____

2 _____

3 _____

Hvala na pomoći!

V. Dio

Dodatna literatura

DEE (Disability Equality in Education) – Jednakost u obrazovanju za djecu ometenu u promicanju (Obuka za inkluziju) – www.csie.org.uk